

*Załącznik do uchwały nr LV/302/2017
Rady Miasta Dęblin z dnia 28 grudnia 2017 r.*

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA LATA 2017-2020 DLA MIASTA DĘBLIN

SPIS TREŚCI

<i>1. WSTĘP</i>	<i>3</i>
<i>2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI</i>	<i>4</i>
<i>3. PRZEDMIOT OCHRONY PRAWNEJ</i>	<i>14</i>
<i>4. FORMY OCHRONY PRAWNEJ ZABYTKÓW</i>	<i>16</i>
<i>5. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE I WEWNĘTRZNE OCHRONY ZASOBÓW DZIEDZICTWA KULTUROWEGO</i>	<i>18</i>
<i>6. ZASOBY DZIEDZICTWA I KRAJOBRAZU KULTUROWEGO GMINY</i>	<i>41</i>
<i>7. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY - ANALIZA SWOT</i>	<i>51</i>
<i>8. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI</i>	<i>53</i>
<i>9. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI</i>	<i>57</i>
<i>10. ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI</i>	<i>58</i>
<i>11. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI</i>	<i>59</i>
<i>12. MISJA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA MIASTA DĘBLIN</i>	<i>72</i>
<i>13. WYKAZ OBIEKTÓW GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTKÓW</i>	<i>73</i>

1. WSTĘP

CEL OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA MIASTA DĘBLIN

Podstawowym, ogólnie pojętym założeniem niniejszego „Programu opieki nad zabytkami dla Miasta Dęblin na lata 2017 – 2020” jest ukierunkowanie polityki Samorządu, służącej podejmowaniu planowanych działań dotyczących finansowania, inicjowania, wspierania oraz koordynowania prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego. Jest to uzupełniający dokument w stosunku do innych aktów planowania gminnego. Zadaniem Programu jest także organizacja działań edukacyjnych i wychowawczych wobec miejscowej społeczności. Dla realizacji powyższego założenia niezbędna jest realizacja szczegółowych celów określonych m.in. w art. 87 ust. 2 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o *ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*, do których należą:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
- uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami;

- zapoznanie z zasobami dziedzictwa kulturowego, historią i zabytkami Miasta, w tym także rozróżnienie obiektów wpisanych do rejestru zabytków województwa i figurujących w ewidencji Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków;
- wspieranie działań zmierzających do pozyskania środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków przy sporządzaniu i zmianie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego oraz studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Miasta.

2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej

Ochrona zabytków, dawnych materialnych i niematerialnych dóbr kultury jest obowiązkiem konstytucyjnym Państwa. W myśl art. 5 Konstytucji RP „Rzeczpospolita Polska (...) strzeże dziedzictwa narodowego (...). Istotnym elementem tego dziedzictwa są zabytki, które w swych niematerialnych wartościach są dobrem wspólnym. Art. 82 Konstytucji wskazuje, iż „obowiązkiem Obywatela (...) jest troska o dobro wspólne”, z kolei art. 6 Konstytucji stanowi, że „...Rzeczpospolita Polska, stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury (...)”.

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tekst jednolity Dz. U. z 2017 r., poz. 1875)

Obowiązująca Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wprowadziła pojęcia ochrony i opieki nad zabytkami. Zgodnie z art. 3, użyte w ustawie określenia oznaczają:

- 1) zabytek – nieruchomość lub rzecz ruchomą, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową;
- 2) zabytek nieruchomy – nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości, o których mowa w pkt 1;
- 3) zabytek ruchomy – rzecz ruchomą, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, o których mowa w pkt 1;

- 4) zabytek archeologiczny – zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem;
- 5) instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami – instytucję kultury w rozumieniu przepisów o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej, której celem statutowym jest sprawowanie opieki nad zabytkami;
- 6) prace konserwatorskie – działania mające na celu zabezpieczenie i utrwalenie substancji zabytku, zahamowanie procesów jego destrukcji oraz dokumentowanie tych działań;
- 7) prace restauratorskie – działania mające na celu wyeksponowanie wartości artystycznych i estetycznych zabytku, w tym, jeżeli istnieje taka potrzeba, uzupełnienie lub odtworzenie jego części, oraz dokumentowanie tych działań;
- 8) roboty budowlane – roboty budowlane w rozumieniu przepisów Prawa budowlanego, podejmowane przy zabytku lub w otoczeniu zabytku;
- 9) badania konserwatorskie – działania mające na celu rozpoznanie historii i funkcji zabytku, ustalenie użytych do jego wykonania materiałów i zastosowanych technologii, określenie stanu zachowania tego zabytku oraz opracowanie diagnozy, projektu i programu prac konserwatorskich, a jeżeli istnieje taka potrzeba, również programu prac restauratorskich;
- 10) badania architektoniczne – działania ingerujące w substancję zabytku, mające na celu rozpoznanie i udokumentowanie pierwotnej formy obiektu budowlanego oraz ustalenie zakresu jego kolejnych przekształceń;
- 11) badania archeologiczne – działania mające na celu odkrycie, rozpoznanie, udokumentowanie i zabezpieczenie zabytku archeologicznego;
- 12) historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny – przestrzenne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic lub sieci dróg;
- 13) historyczny zespół budowlany – powiązaną przestrzennie grupę budynków wyodrębnioną ze względu na formę architektoniczną, styl, zastosowane materiały, funkcję, czas powstania lub związek z wydarzeniami historycznymi;
- 14) krajobraz kulturowy – przestrzeń historycznie ukształtowaną w wyniku działalności człowieka, zawierającą wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze;
- 15) otoczenie – teren wokół lub przy zabytku wyznaczony w decyzji o wpisie tego terenu do rejestru zabytków w celu ochrony wartości widokowych zabytku oraz jego ochrony przed szkodliwym oddziaływaniem czynników zewnętrznych.

Zgodnie z art. 89 organami ochrony zabytków są:

- 1) minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Generalny Konserwator Zabytków;
- 2) wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje wojewódzki konserwator zabytków.

W art. 4 zapisano, iż ochrona zabytków polega w szczególności na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

- 1) zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- 2) zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- 3) udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- 4) przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- 5) kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- 6) uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Art. 5 wskazuje, iż opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków:

- 1) naukowego badania i dokumentowania zabytku;
- 2) prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
- 3) zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
- 4) korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;
- 5) popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

Ponadto, w art.6 ustawa definiuje m.in. podstawowe pojęcia z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami oraz przedmiot, zakres, formy i sposób ich ochrony. W myśl tejże ustawy, ochronie i opiece podlegają (bez względu na stan zachowania):

1) zabytki nieruchome będące w szczególności:

- a) krajobrazami kulturowymi,
- b) układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
- c) dziełami architektury i budownictwa,
- d) dziełami budownictwa obronnego,
- e) obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
- f) cmentarzami,
- g) parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
- h) miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

2) zabytki ruchome będące w szczególności:

- a) dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
- b) kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
- c) numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,

- d) wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
 - e) materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (tekst jednolity Dz. U. z 2012 r. poz. 642 ze zmianami),
 - f) instrumentami muzycznymi,
 - g) wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
 - h) przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;
- 3) zabytki archeologiczne będące w szczególności:
- a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
 - b) cmentarzyskami,
 - c) kurhanami,
 - d) relikdami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Ponadto „ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej” (art. 6 ust.2).

Ustawa w art. 7 określa także formy i sposób ochrony zabytków.

Ustawa definiuje obowiązki oraz kompetencje samorządu terytorialnego w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Szczegółowo określone obowiązki samorządu w stosunku do obiektów zabytkowych objętych ochroną, których samorząd jest właścicielem lub posiadaczem zawarte są w następujących artykułach: art. 5, 25, 26, 28, 30, 31, 36, 71, 72.

Na mocy art. 21 ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy. Art. 22 ust. 4 stwierdza, iż „Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy.”. W ust. 5 tego artykułu zapisano, iż w gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
- 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;
- 3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Jak wspomniano art. 87 Ustawy określa obowiązek samorządu, dotyczący sporządzania i uchwalania gminnego programu opieki nad zabytkami:

- program winien być opracowany na okres 4 lat,
- program służy celom określonym w Ustawie,

- program przyjmuje rada gminy, po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków,
- program ogłaszany jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym,
- z realizacji programu władze gminy sporządzają co 2 lata sprawozdanie, które przedstawiane jest radzie gminy

Artykuły 18 i 19 nakazują samorządom uwzględnianie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami przy sporządzaniu i aktualizacji planów zagospodarowania przestrzennego województwa.

Szczegółowo określone obowiązki samorządu w stosunku do obiektów zabytkowych objętych ochroną, których samorząd jest właścicielem lub posiadaczem zawarte są w następujących artykułach: art. 5, 25, 26, 28, 30, 31, 36, 71, 72.

Dodatkowo należy wskazać odniesienia do zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego, zawarte w następujących aktach prawnych:

Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (tekst jednolity Dz. U. z 2017 r., poz. 1875)

- *art. 7 ust. 1 pkt 9*
„Zaspakajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy:

9) kultury w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.”

Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (tekst jednolity Dz. U. z 2017 r. poz. 1073).

Na mocy ustawy planowanie i zagospodarowanie przestrzenne musi uwzględnić m.in.: wymagania ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (art. 1. ust. 2, pkt 4). Ustawa określa, iż studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego powinno w swej treści zawierać następujące elementy:

- uwzględnianie stanu dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (art. 10, ust 1, pkt 4)

- określenie obszarów i zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (art. 10, ust. 2, pkt 4)

W miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego będącym aktem prawa miejscowego ustawa nakazuje obecność następujących elementów:

- obowiązkowe określenie zasad ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu kulturowego (art. 15, ust. 2, pkt 3)
- obowiązkowe określenie zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (art. 15, ust. 2, pkt 4)
- określa się w zależności od potrzeb granice pomników zagłady oraz ich stref ochronnych, a także ograniczenia dotyczące prowadzenia na ich terenie działalności gospodarczej, określone w ustawie z dnia 7 maja 1999 r. o ochronie terenów byłych hitlerowskich obozów zagłady (art. 15, ust. 3, pkt 6)

Wymagania koncepcji ochrony zabytków uwzględnia się również na szczeblach wojewódzkim i krajowym planowania przestrzennego (art. 39, ust. 3, pkt 2; art. 47, ust. 2, pkt 2). Projekt planu wymaga uzgodnienia z właściwym wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane (tekst jednolity Dz. U. z 2017 r. poz. 1332 ze zmianami).

W myśl tej ustawy jej przepisy nie naruszają przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami w odniesieniu do obiektów i obszarów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów i obszarów objętych ochroną konserwatorską na podstawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego (art. 2, ust 2, pkt 3).

W art. 5, ust. 1 pkt 7 oraz ust. 2 ustawa stwierdza, iż obiekt budowlany należy użytkować w sposób zgodny z jego przeznaczeniem i wymaganiami ochrony środowiska oraz nakazuje projektowanie i budowanie obiektów budowlanych i związanych z nim urządzeń zapewniające ochronę obiektów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów objętych ochroną konserwatorską.

W przypadku pozytywnej opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków w odniesieniu do obiektów budowlanych wpisanych do rejestru zabytków oraz innych obiektów budowlanych usytuowanych na obszarach objętych ochroną konserwatorską możliwe jest złożenie wniosku

do właściwego ministra o zgodę na odstępnie od przepisów techniczno-budowlanych, o których mowa w art. 7 ustawy (art. 9, ust 3, pkt 4).

Według art. 30 ust. 2 w stosunku do prac budowlanych przy obiektach oraz obszarach niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, wymagane jest zgłoszenie do właściwego organu. W zgłoszeniu należy określić rodzaj, zakres i sposób wykonywania robót budowlanych oraz termin ich rozpoczęcia. Do zgłoszenia należy dołączyć oświadczenie, o którym mowa w art. 32 ust. 4 pkt 2, oraz, w zależności od potrzeb, odpowiednie szkice lub rysunki, a także pozwolenia, uzgodnienia i opinie wymagane odrębnymi przepisami. W razie konieczności uzupełnienia zgłoszenia właściwy organ nakłada, w drodze postanowienia, na zgłaszającego obowiązek uzupełnienia, w określonym terminie, brakujących dokumentów, a w przypadku ich nieuzupełnienia – wnosi sprzeciw, w drodze decyzji. Zgodnie z art. 32 ust. 1:

1. Pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego może być wydane po uprzednim:

- 1) przeprowadzeniu oceny oddziaływania przedsięwzięcia na środowisko albo oceny oddziaływania przedsięwzięcia na obszar Natura 2000, jeżeli jest ona wymagana przepisami ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko;
- 2) uzyskaniu przez inwestora, wymaganych przepisami szczególnymi, pozwoleń, uzgodnień lub opinii innych organów;
- 3) wyrażeniu zgody przez ministra właściwego do spraw budownictwa, lokalnego planowania i zagospodarowania przestrzennego oraz mieszkalnictwa – w przypadku budowy gazociągów o zasięgu krajowym lub jeżeli budowa ta wynika z umów międzynarodowych.

Prowadzenie robót budowlanych przy obiekcie budowlanym wpisanym do rejestru zabytków lub na obszarze wpisanym do rejestru zabytków wymaga, przed wydaniem decyzji o pozwoleniu na budowę, uzyskania pozwolenia na prowadzenie tych robót, wydanego przez właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków (art. 39, ust. 2).

Pozwolenie na rozbiórkę obiektu budowlanego wpisanego do rejestru zabytków może być wydane po uzyskaniu decyzji Generalnego Konserwatora Zabytków działającego w imieniu

ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego o skreśleniu tego obiektu z rejestru zabytków (art. 39, ust. 2).

W stosunku do obiektów budowlanych oraz obszarów niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje właściwy organ w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków (art. 39, ust. 3).

Katalog działań budowlanych, w stosunku do których należy uzyskać pozwolenie budowlane, a które podlegają zgłoszeniu organowi budowlanemu określają kolejno art. 29, 29 a, 30, 31 ustawy Prawo Budowlane. W stosunku do zamierzeń, które wymagają jedynie zgłoszenia zgodnie z art. 30 ust. 7 ustawy właściwy organ może nałożyć w drodze decyzji obowiązek uzyskania pozwolenia na wykonanie określonego obiektu lub robót budowlanych objętych obowiązkiem zgłoszenia, jeżeli ich realizacja może naruszać ustalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego lub spowodować m.in. pogorszenie stanu środowiska lub stanu zachowania zabytków.

Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (tekst jednolity Dz. U. z 2016 r., poz. 1817 ze zmianami).

Określa ona, iż wśród zadań publicznych znajdują się działania m.in. w zakresie kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego (art. 4, ust. 1, pkt 16).

Regulacje z tym związane zawarte są w art. 19, który określa prawa i obowiązki mieszkańców w zakresie realizacji wybranych przez nich działań, zarówno w ramach inicjatyw lokalnych, jak i za pośrednictwem organizacji pozarządowych lub innych podmiotów wymienionych w art. 3 ust. 3 ustawy. Artykuł precyzuje też, iż jednostka samorządu terytorialnego zawiera na czas określony umowę o wykonanie inicjatywy lokalnej z wnioskodawcą.

Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska (tekst jednolity Dz. U. z 2017 r. poz. 519 ze zmianami).

Zgodnie z zapisami art. 71 ust. 3 tej ustawy przeznaczenie i sposób zagospodarowania terenu powinny w jak największym stopniu zapewniać zachowanie jego walorów krajobrazowych. Dotyczy to także krajobrazu kulturowego.

Art. 101 ust. 1 określa, iż ochrona powierzchni ziemi polega m. in. na zachowaniu wartości kulturowych, z uwzględnieniem zabytków archeologicznych.

Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (tekst jednolity Dz. U. 2016 r. poz. 2134, ze zmianami).

Jednym z celów ochrony przyrody jest ochrona walorów krajobrazowych, zieleni w miastach i wsiach oraz zadrzewień (art. 2, ust. 2, pkt 5).

Jako jedną z form ochrony przyrody w tym jej immamentnego składnika, jakim jest krajobraz ustawa ta przyjmuje w art. 6, ust. 1, pkt 3 park krajobrazowy.

Zgodnie z art. 16, ust. 1: park krajobrazowy obejmuje obszar chroniony ze względu na wartości przyrodnicze, historyczne i kulturowe oraz walory krajobrazowe w celu zachowania, popularyzacji tych wartości w warunkach zrównoważonego rozwoju.

Zarówno ustanowienie parku krajobrazowego jak i nadanie mu statutu należą do prerogatyw sejmiku wojewódzkiego (art. 16, ust. 3, ust. 5).

Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (tekst jednolity Dz. U. z 2016 r. poz. 2147 ze zmianami).

W świetle art. 6 pkt 5 jednym z celów publicznych tej ustawy jest opieka nad nieruchomościami stanowiącymi zabytki w rozumieniu przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Art. 13, ust. 4 jasno określa, że: sprzedaż, zamiana, darowizna lub oddanie w użytkowanie wieczyste nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków, stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, a także wnoszenie tych nieruchomości, jako wkładów niepieniężnych (aportów) do spółek, wymaga pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Cenę nieruchomości lub jej części wpisanej do rejestru zabytków obniża się o 50% (zgodnie z art. 67). Właściwy organ może, za zgodą odpowiednio wojewody albo rady lub sejmiku, podwyższyć lub obniżyć tę bonifikatę (art. 68, ust. 3). Identyczny zapis stosuje się w przypadku opłaty z tytułu użytkowania wieczystego jeżeli nieruchomość gruntowa została

wpisana do rejestru zabytków (art. 73, ust. 4) oraz w przypadku opłaty z tytułu trwałego zarządu (art. 84, ust. 4).

Ustawa z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych (tekst jednolity Dz. U. z 2017 r. poz. 1785).

Na podstawie art. 7, ust. 1, pkt 6 ustawa zwalnia od podatku od nieruchomości: grunty i budynki wpisane indywidualnie do rejestru zabytków, pod warunkiem ich utrzymania i konserwacji, zgodnie z przepisami o ochronie zabytków, z wyjątkiem części zajętych na prowadzenie działalności gospodarczej.

Ustawa dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (tekst jednolity Dz. U. z 2017 r. poz. 862).

Według zapisów tej ustawy zarówno państwo (art. 1 ust. 2) jak i organy jednostek samorządu terytorialnego (art. 1 ust. 4) sprawują mecenat nad działalnością kulturalną polegający m.in. na wspieraniu i promocji opieki nad zabytkami.

Do powyższych ustaw należy dołączyć akty prawne, które w całej swojej treści odnoszą się do zakresu ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego. Są to:

- ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (tekst jednolity Dz. U. z 2017 roku, poz. 972 ze zmianami),
- ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (tekst jednolity Dz. U. z 2012 roku, poz. 642 ze zmianami),
- ustawa z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (tekst jednolity Dz. U. z 2016 r., poz. 1506 ze zmianami),
- ustawa z dnia 7 maja 1999 r. o ochronie terenów byłych hitlerowskich obozów zagłady (tekst jednolity Dz. U. z 2015 r., poz. 2120),
- ustawa z dnia 28 marca 1933 r. o grobach i cmentarzach wojennych.

Ostatni element to akty wykonawcze do ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Są to:

- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 roku (Dz. U. 2011 nr 113 poz. 661) w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem. W oparciu o art. 24 ust. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami rozporządzenie określa sposób prowadzenia powyższych rejestrów i wykazów.
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 27 lipca 2011 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich, robót budowlanych, badań konserwatorskich, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków oraz badań archeologicznych (tekst jednolity Dz. U. z 2017 r., poz. 1265).
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 6 czerwca 2005 r. w sprawie udzielenia dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru (tekst jednolity Dz. U. z 2017 r. poz. 1674).

3. PRZEDMIOT OCHRONY PRAWNEJ

Przywołana na wstępie ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami stanowi podstawę prawną ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce i wprowadza w tej materii szereg fundamentalnych definicji i pojęć. W myśl ustawy zabytek jest to nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Zgodnie z ustawą opiece podlegają – bez względu na stan zachowania – zabytki pogrupowane w trzech kategoriach:

Zabytki nieruchome będące w szczególności:

- krajobrazami kulturowymi,
- układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
- dziełami architektury i budownictwa,
- dziełami budownictwa obronnego,
- obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
- cmentarzami,

- parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
- miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

Zabytki ruchome będące w szczególności:

- dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
- kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
- numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami, wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
- materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (t.j. Dz. U. z 2012 r., poz. 642, ze zmianami)
- instrumentami muzycznymi, wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
- przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

Zabytki archeologiczne będące w szczególności:

- pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
- cmentarzyskami,
- kurhanami,
- reliktnymi działalnościami gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Ponadto, zgodnie z art. 6 ust. 2 ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

4. FORMY PRAWNE OCHRONY ZABYTEKÓW

Ustawodawca wyróżnia następujące formy ochrony zabytków:

- wpis do rejestru zabytków,
- uznanie za pomnik historii,
- utworzenie parku kulturowego,
- ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego, decyzjach o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzjach o warunkach zabudowy, decyzjach o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzjach o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzjach o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Wpis do rejestru zabytków

Podstawą wpisu do rejestru zabytków jest decyzja administracyjna wydana przez wojewódzkiego konserwatora zabytków. Z wnioskiem o taki wpis może występować właściciel zabytku oraz użytkownik wieczysty gruntu na którym znajduje się zabytek. Również wojewódzki konserwator zabytków ma prawo wszczęcia postępowania z urzędu w sprawie wpisania zabytku nieruchomego do rejestru zabytków.

Rejestr zabytków prowadzi odpowiedni wojewódzki konserwator zabytków dla zabytków znajdujących się na terenie województwa. Do rejestru można wpisać także otoczenie oraz nazwę geograficzną, historyczną i tradycyjną zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru zabytków. Wojewódzki konserwator zabytków może wpisać także do rejestru historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny. Sprawy te reguluje *ustawa z 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* oraz Rozporządzenie Ministra Kultury z 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. Nr 113, poz. 661).

Pomnik Historii

Terminem tym określa się zabytek nieruchomy o szczególnych wartościach materialnych i niematerialnych oraz znaczeniu dla dziedzictwa kulturowego naszego kraju. Rangę pomnika historii podkreśla fakt, że jest on ustanawiany przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej specjalnym rozporządzeniem na wniosek Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. W treści prezydenckiego rozporządzenia wyszczególnia się cechy danego zabytku świadczące o jego najwyższej wartości, określa się precyzyjnie jego granice i zamieszcza schematyczną mapkę obiektu.

Na elitarną listę Pomników Historii mogą zostać wpisane obiekty architektoniczne, krajobrazy kulturowe, układy urbanistyczne lub ruralistyczne, zabytki techniki, obiekty budownictwa obronnego, parki i ogrody, cmentarze, miejsca pamięci najważniejszych wydarzeń lub postaci historycznych oraz stanowiska archeologiczne. W roku 2017 w całym kraju było 70 miejsc i obiektów uznanych za pomnik historii.

Park kulturowy

Kolejną formą ochrony jest utworzenie parku kulturowego w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej. Podstawą jego utworzenia jest uchwała rady gminy, którą podejmuje się po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego lub decyzja o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzja o warunkach zabudowy, decyzja o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzja o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzja o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego

Relacje pomiędzy ochroną zabytków a planami zagospodarowania przestrzennego są regulowane przez artykuły 18, 19 i 20 ustawy z 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Przede wszystkim art. 18 wprowadza obowiązek uwzględniania ochrony zabytków i opieki nad zabytkami przy sporządzaniu i aktualizacji koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

W wymienionych decyzjach, koncepcjach, strategiach, analizach, planach i studiach, winno się w szczególności uwzględnić krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, określić rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków i zapewnić im ochronę przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu oraz ustalić przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami. W przypadku zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia, zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków oraz parków kulturowych, ochrona ich musi być bezwarunkowo uwzględniona w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego i pozostałych decyzjach.

5. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE I WEWNĘTRZNE OCHRONY ZASOBÓW DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

5.1 RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z OPRACOWANIAM I WYKONANYMI NA POZIOMIE KRAJOWYM:

KRAJOWY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA LATA 2014-2017

Krajowy Program Opieki nad Zabytkami na lata 2014-2017 został przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 24 czerwca 2014 roku i jest efektem wykonania upoważnienia ustawowego, zawartego w artykułach 84 i 85, ust. 1 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami i jest programem rozwoju określonym w artykule 15 ustawy z dnia 6 grudnia 2006 roku o zasadach prowadzenia polityki rozwoju. Gminny Program Opieki nad Zabytkami opiera się na założeniach programu krajowego, jednak są one dość ogólne w odniesieniu do zabytków z terenu gminy.

Jednym ze strategicznych założeń krajowego programu jest wzmocnienie synergii działania organów ochrony zabytków, w tym tworzenie podstaw współdziałania z organami samorządu terytorialnego. Program stwierdza, iż jakościowa przemiana w zakresie ochrony zabytków w Polsce może nastąpić jedynie dzięki łączeniu zasobów, lepszemu sieciowaniu struktur i działań organów ochrony zabytków.

Rolą programu krajowego jest tworzenie warunków dla wypracowania rozwiązań modelowych oraz ich upowszechnienie. Jak mówią zapisy tego dokumentu za realizację zadań związanych z ochroną zabytków odpowiedzialna jest zarówno administracja rządowa (wojewódzcy konserwatorzy zabytków oraz Generalny Konserwator Zabytków), jak również jednostki samorządu terytorialnego wszystkich szczebli oraz od stopnia zaangażowania tych podmiotów będą zależały realne efekty podejmowanych działań.

Głównym celem Programu jest „Wzmocnienie roli dziedzictwa kulturowego i ochrony zabytków w rozwoju potencjału kulturowego i kreatywnego Polaków”. Cel ten realizowany będzie poprzez trzy cele szczegółowe:

1. Wspieranie rozwiązań systemowych na rzecz ochrony zabytków w Polsce
2. Wzmocnienie synergii działania organów ochrony zabytków
3. Tworzenie warunków do aktywnego uczestnictwa w kulturze, edukacji na rzecz dziedzictwa kulturowego oraz jego promocji i reinterpretacji

W ramach celu szczegółowego 1 wyznaczono następujące kierunki działania:

1. Porządkowanie rejestru zabytków nieruchomych.
2. Przygotowanie ratyfikacji Konwencji UNESCO ds. ochrony dziedzictwa podwodnego.
3. Wypracowanie jednolitych standardów działania konserwatorskiego w odniesieniu do wybranych typów i kategorii zabytków nieruchomych zgodnie z obowiązującą doktryną konserwatorską.
4. Wzmocnienie instrumentów ochrony krajobrazu kulturowego.
5. Opracowanie diagnozy prawnej ochrony zabytków ruchomych.
6. Opracowanie kompleksowego raportu o stanie zachowania zabytków.
7. Kontynuacja badań w ramach AZP na obszarach szczególnie istotnych ze względu na zagrożenia dla dziedzictwa archeologicznego.

W ramach celu szczegółowego 2 wyznaczono następujące kierunki działania:

1. Zwiększenie efektywności zarządzania i ochrony zabytków poprzez wdrażanie infrastruktury informacji przestrzennej o zabytkach.
2. Wypracowanie standardów, pozwalających na lepszy przepływ informacji pomiędzy organami ochrony zabytków a społecznościami żyjącymi w otoczeniu zabytków objętych ochroną.
3. Podniesienie jakości procesów decyzyjnych w organach ochrony zabytków.
4. Merytoryczne wsparcie samorządu terytorialnego w ochronie zabytków.

W ramach celu szczegółowego 3 wyznaczono następujące kierunki działania:

1. Przygotowanie ratyfikacji Konwencji ramowej Rady Europy w sprawie znaczenia dziedzictwa kulturowego dla społeczeństwa.
2. Wspieranie budowania świadomości społecznej funkcji dziedzictwa kulturowego jako podstawy kształtowania się tożsamości narodowej i społeczności lokalnych.
3. Promocja zasobu dziedzictwa za pośrednictwem Internetu.
4. Zwiększanie dostępu do zasobu dziedzictwa i ułatwienie jego odbioru społecznego.

KONCEPCJA PRZESTRZENNEGO ZAGOSPODAROWANIA KRAJU DO ROKU 2030

Koncepcja przestrzennego zagospodarowania kraju została przyjęta przez Radę Ministrów dnia 13 grudnia 2011 r. Dokument określa zasady polityki państwa w dziedzinie przestrzennego zagospodarowania kraju w perspektywie najbliższych kilkunastu lat.

Polityka przestrzennego zagospodarowania kraju realizuje cele rozwoju kraju w odniesieniu do całości przestrzeni polskiej. Biorąc pod uwagę nowy paradygmat polityki rozwoju cel strategiczny (ponadczasowy) polityki przestrzennego zagospodarowania kraju można określić następująco: Efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej terytorialnie zróżnicowanych potencjałów rozwojowych dla osiągnięcia ogólnych celów rozwojowych — konkurencyjności, zwiększenia zatrudnienia, sprawności funkcjonowania państwa oraz spójności w wymiarze społecznym, gospodarczym i terytorialnym w długim okresie.

Tak sformułowany cel - przy doborze odpowiednich celów cząstkowych oraz instrumentów wdrożeniowych - realizowany jest przez wszystkie podmioty publiczne wykonujące zadania rozwojowe w zakresie swoich kompetencji na różnych poziomach zarządzania, w różnych obszarach tematycznych i w odniesieniu do różnych terytoriów.

Drogą do zapewnienia realizacji celu strategicznego polityki przestrzennego zagospodarowania kraju jest koncentracja działań podmiotów publicznych w wybranych obszarach tematycznych i na wyodrębnionych terytoriach. W odniesieniu do diagnozy sytuacji, uwarunkowań oraz trendów rozwojowych sformułowano sześć wzajemnie powiązanych celów polityki przestrzennego zagospodarowania kraju w horyzoncie roku 2030:

- Cel 1. Podwyższenie konkurencyjności głównych ośrodków miejskich Polski w przestrzeni europejskiej poprzez ich integrację funkcjonalną przy zachowaniu policentrycznej struktury systemu osadniczego sprzyjającej spójności;
- Cel 2. Poprawa spójności wewnętrznej i terytorialne równoważenie rozwoju kraju poprzez promowanie integracji funkcjonalnej, tworzenie warunków dla rozprzestrzeniania się czynników rozwoju, wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich oraz wykorzystanie potencjału wewnętrznego wszystkich terytoriów;
- Cel 3. Poprawa dostępności terytorialnej kraju w różnych skalach przestrzennych poprzez rozwijanie infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej;
- Cel 4. Kształtowanie struktur przestrzennych wspierających osiągnięcie i utrzymanie wysokiej jakości środowiska przyrodniczego i walorów krajobrazowych Polski;
- Cel 5. Zwiększenie odporności struktury przestrzennej kraju na zagrożenia naturalne i utraty bezpieczeństwa energetycznego oraz kształtowanie struktur przestrzennych wspierających zdolności obronne państwa;
- Cel 6. Przywrócenie i utrwalenie ładu przestrzennego.

Koncepcja wskazuje, iż wzmocnienie ładu przestrzennego na poziomie zarządzania zasobem krajobrazów kulturowych i przyrodniczych będzie jednocześnie służyło wdrożeniu

zapisów Konwencji Krajobrazowej Rady Europy. Podstawowymi formami ochrony krajobrazów powinny zostać formy dotychczas stosowane: parki krajobrazowe, pomniki historii, parki kulturowe oraz - dla obiektów rangi międzynarodowej - wpis na listę dziedzictwa kulturowego lub przyrodniczego UNESCO.

Stwierdzono, że promocja dziedzictwa kulturowego wpłynęła na wzrost rozpoznawalności i atrakcyjność polskiej przestrzeni. Dbłość o spuściznę kultury dawnych mieszkańców ziem polskich i wspieranie zachowanych tradycji lokalnych sprzyjają rozwojowi turystyki i wspomagają proces identyfikacji tożsamości kulturowej migrantów. Krajobraz ważny dla historii kultury jest chroniony na równi z krajobrazami charakterystycznymi dla regionów geograficzno- przyrodniczych w zintegrowanej z siecią przyrodniczą rozwiniętej sieci parków kulturowych i pomników historii.

NARODOWA STRATEGIA ROZWOJU KULTURY NA LATA 2004 – 2013 ORAZ UZUPEŁNIENIE STRATEGII NA LATA 2004 – 2020

Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami zostały zawarte w dokumencie o nazwie Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2013 (przyjętym przez Radę Ministrów w dniu 21 września 2004 r.) oraz jego uszczegółowieniu „Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2020” (przyjętym w 2005 r.). Są to rządowe dokumenty tworzące ramy dla nowoczesnego mecenatu państwa w sferze kultury, a przede wszystkim dla nowocześnie pojmowanej polityki kulturalnej państwa, funkcjonującej w warunkach rynkowych, w połączeniu z perspektywami kolejnych okresów programowania Unii Europejskiej.

Głównym celem strategii jest działanie na rzecz zrównoważonego rozwoju kulturalnego regionów w Polsce.

Dokumentem służącym wdrożeniu Narodowej Strategii Rozwoju Kultury jest Narodowy Program Kultury „Ochrona Zabytków i Dziedzictwa Kulturowego na lata 2004-2013”. W programie zapisano następujące priorytety i działania:

➤ **Priorytet 1. Aktywne zarządzanie zasobem stanowiącym materialne dziedzictwo kulturowe**

Działania realizowane w ramach niniejszego priorytetu mają na celu materialną poprawę stanu zabytków, ich adaptację i rewitalizację oraz zwiększenie dostępności do nich mieszkańców, turystów i inwestorów. Realizacja działań pozwoli na zwiększenie atrakcyjności regionów, a także wykorzystanie przez nie potencjału związanego z posiadanym dziedzictwem kulturowym.

- Działanie 1.1. Budowa nowoczesnych rozwiązań organizacyjno-finansowych w sferze ochrony zabytków
- Działanie 1.2. Kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele kulturalne, turystyczne, edukacyjne, rekreacyjne i inne cele społeczne
- Działanie 1.3. Zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych.

➤ **Priorytet 2. Edukacja i administracja na rzecz ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego**

- Działanie 2.1. Rozwój zasobów ludzkich oraz podnoszenie świadomości społecznej w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego
- Działanie 2.2. Ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego przed nielegalnym wwozem, wywozem i przewozem przez granicę.

Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020, opracowane przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego w 2005 r., zawiera ważny z punktu widzenia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Program Operacyjny „Dziedzictwo kulturowe”.

Priorytet I tego Programu dotyczy rewaloryzacji zabytków nieruchomych i ruchomych. Celami tego priorytetu są:

- poprawa stanu zachowania zabytków,
- zwiększanie narodowego zasobu dziedzictwa kulturowego (w tym także liczby stanowisk archeologicznych),
- kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele inne niż kulturalne,
- zwiększenie roli zabytków i muzealiów w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych,
- poprawa warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w zakresie ochrony zabytków i ich dokumentacji,

- zabezpieczenie zabytków, muzealiów i archiwaliów przed skutkami klęsk żywiołowych, kradzieżami i nielegalnym wywozem za granicę oraz na wypadek sytuacji kryzysowych i konfliktu zbrojnego.

5.2 RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z OPRACOWANIAM WYKONANYMI NA POZIOMIE WOJEWÓDZKIM

WOJEWÓDZKI PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI W WOJEWÓDZTWIE LUBELSKIM

Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami w województwie lubelskim na lata 2015-2018 został przyjęty 26 czerwca 2015 r. Powstał w oparciu o przepisy art. 87 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami i jest zgodny z założeniami programu krajowego.

Program spełnia rolę promującą idee ochrony zabytków i opieki nad zabytkami w województwie lubelskim. Jego głównym celem jest wyznaczenie pożądanych kierunków zmian w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, możliwych do rozpoczęcia lub osiągnięcia w perspektywie 4 lat. W Programie podjęto także problem dziedzictwa niematerialnego, które rozszerza perspektywę opieki nad zabytkami o aspekty społeczne, w tym potrzeby budowania więzi regionalnych.

W dokumencie wyznaczono cele strategiczne, operacyjne oraz powiązane z nimi działania, których realizacja przyczyni się do poprawy stanu zachowania dziedzictwa kulturowego. Służyć temu ma wyznaczenie następujących celów strategicznych i operacyjnych:

Cel Strategiczny I:

Wzmocnienie potencjału dziedzictwa kulturowego województwa lubelskiego jako elementu rozwoju społeczno – gospodarczego regionu – w jego ramach wyznaczono następujące cele operacyjne:

- Ochrona zabytków materialnych i opieka nad zabytkami materialnymi,
- Ochrona niematerialnego dziedzictwa kulturowego.

Cel Strategiczny II:

Wykorzystanie dziedzictwa kulturowego Lubelszczyzny w działaniach promocyjnych i edukacyjnych wpływających na rozwój społeczno – ekonomiczny – w jego ramach wyznaczono następujące cele operacyjne:

- Edukacja w zakresie dziedzictwa kulturowego Lubelszczyzny,
- Promocja dziedzictwa kulturowego Lubelszczyzny.

Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami przewiduje próbę odejścia od widocznego jeszcze biernego administrowania zabytkami na rzecz idei aktywnego zarządzania dziedzictwem, myślenia o kulturze, jako czynnika rozwoju, nowej filozofii ochrony dziedzictwa poprzez włączanie go w obieg społeczno - gospodarczy.

STRATEGIA ROZWOJU WOJEWÓDZTWA LUBELSKIEGO NA LATA 2006-2020

Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2006-2020 jest dokumentem strategicznym o charakterze długofalowym, wyznaczającym cele i kierunki rozwoju województwa lubelskiego do roku 2020. Dokument określa priorytety, według których będzie rozwijać się województwo. Realizacja priorytetów nastąpi za pomocą poszczególnych celów, spośród których największe znaczenie dla ochrony dziedzictwa kulturowego mają priorytety 2 oraz 3 i zawarte w nich cele:

Cel 2.5 Wzmocnienie i wykorzystanie kapitału kulturowego i społecznego w regionie.

Do kierunków działań celu zaliczono m.in.:

- kształtowanie postaw obywatelskich oraz rozwój różnych form społeczeństwa obywatelskiego (w tym: edukacja i promowanie korzystnych postaw społecznych, pobudzanie aktywności społeczności lokalnych, kształtowanie tożsamości regionalnej i lokalnej);
- wsparcie rozwoju sektora usług kultury (w tym: wzmacnianie instytucji kultury, tworzenie atrakcyjnej i kompleksowej oferty organizacji kulturalnych);
- upowszechnianie kultury oraz wzrost uczestnictwa społeczeństwa w szeroko pojętym życiu kulturalnym (w tym: rozwój infrastruktury służącej

upowszechnianiu dóbr kultury, promocja czytelnictwa, rozwój, poprawa jakości i dostępności szkolnictwa artystycznego).

Cel 3.2 Zachowanie i wzmocnienie różnorodności przyrodniczej, krajobrazowej i kulturowej.

Strategia określa, że dziedzictwo kulturowe jest zagrożone szczególnie przez degradację techniczną obiektów zabytkowych i zanikanie krajobrazu harmonijnego, brak powszechnej świadomości mieszkańców co do wartości istniejącego dziedzictwa historycznego oraz słabe rozpoznanie zasobów kulturowych na poziomie lokalnym.

Realizacja przyjętego celu ma przyczynić się do zachowania cennych zabytków architektury i budownictwa, rozwoju bazy materialnej instytucji kulturotwórczych, utrzymania ciągłości tradycji i tożsamości mieszkańców poprzez identyfikację z miejscem zamieszkania, zmniejszenia dysproporcji w dostępności do usług kultury ludności w zależności od miejsca zamieszkania.

Kierunki działań celu:

- wzbogacanie zasobów środowiska i wdrożenie zrównoważonej gospodarki zasobami naturalnymi, w tym zachowanie walorów krajobrazowych obszarów wiejskich (zachowanie zróżnicowanych form rolnictwa i pejzażu wiejskiego, rewaloryzacja układów urbanistycznych, poprawa ładu przestrzennego jednostek osadniczych);
- ochrona kulturowa regionu, wzbogacenie różnorodności krajobrazowej i kulturowej (w tym: rewaloryzacja wartościowych obiektów, układów urbanistycznych i przestrzeni publicznych, tworzenie parków kulturowych, turystycznych szlaków kultury regionalnej, poprawa bazy lokalowej i funkcjonowania placówek kultury).

Cel 3.3 Rozwój ośrodków miejskich oraz funkcji metropolitalnych Lublina

W miastach województwa obserwuje się negatywne zjawiska, takie jak m.in. degradacja bądź zły stan zachowania przestrzeni zabytkowej.

Kierunki działań celu:

- rozwój większych i średnich miast województwa, wzmocnienie ich potencjału społeczno-ekonomicznego i turystycznego (w tym: wsparcie infrastruktury technicznej wspomagającej turystykę, usługi publiczne i rynkowe, zwiększenie

sieci usług kultury, poprawa warunków życia mieszkańców poprzez modernizację infrastruktury społecznej i komunalnej);

- rewitalizacja miast i zdegradowanych obszarów zurbanizowanych (w tym: rewitalizacja zabytkowej tkanki miejskiej);
- rozwój układu ulicznego i infrastruktury technicznej miast (w tym: infrastruktura rekreacyjna – ścieżki rowerowe i spacerowe);
- racjonalna gospodarka przestrzenią powiązana z efektywną polityką urbanistyczno-architektoniczną (w tym: poprawa skuteczności i znaczenia planowania przestrzennego dla rozwoju obszarów miejskich, wspieranie racjonalnej urbanizacji, poprawa estetyki i wizerunku miast).

PLAN ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA LUBELSKIEGO

Plan wskazuje cele strategiczne zagospodarowania przestrzennego województwa lubelskiego. Są to:

- poprawa jakości środowiska kulturowego poprzez ochronę wartości regionalnych,
- rewaloryzacja zasobów zabytkowych,
- kształtowanie rozwoju w ciągłości (kontynuacji) historycznej i kulturowej,
- porządkowanie struktury przestrzennej celem optymalizacji intensywności zabudowy i poprawy estetyki krajobrazu województwa.

Trzy główne cele zagospodarowania przestrzennego w województwie lubelskim:

Cel 1 – Efektywne wykorzystanie stanu zainwestowania, na które składa się m.in. ochrona środowiska przyrodniczego i kulturowego o najwyższych wartościach.

Cel 2 - Tworzenie warunków do zrównoważonego rozwoju województwa i podnoszenie poziomu i jakości życia mieszkańców przez m.in. poprawę walorów estetycznych struktur przestrzennych i krajobrazu.

Cel 3 - Zwiększenie atrakcyjności inwestycyjnej i konkurencyjności obszaru województwa, a przede wszystkim m.in. zwiększenie atrakcyjności województwa z punktu widzenia walorów środowiska i kontaktów z bliższym i dalszym otoczeniem.

W sferze zagospodarowania przestrzennego - środowisko kulturowe sformułowano następujące cele:

Cel główny: Ochrona i pomnażanie dziedzictwa kulturowego oraz jego wykorzystanie dla harmonijnego rozwoju społecznego i gospodarczego.

Cele operacyjne:

- umacnianie publicznego charakteru zadań samorządów w dziedzinie kultury i ochrony dziedzictwa kulturowego, w tym szczególnie zapewnienie systemowych warunków ich finansowania;
- tworzenie warunków ochrony i promowania dziedzictwa kulturowego regionu jako miejsca spotkań trzech różnych kultur: łacińskiej, prawosławnej i żydowskiej;
- tworzenie warunków powszechnej dostępności dóbr kultury niezależnie od środowiska społecznego i miejsca zamieszkania.

W sferze zagospodarowania przestrzennego – środowisko przyrodnicze sformułowano następujące cele:

Cel główny: Kształtowanie struktur przestrzennych powstrzymujących dewaloryzację środowiska i umożliwiającą aktywną ochronę jego wartości w warunkach gospodarczego wykorzystania.

Cele operacyjne:

- dostosowanie zagospodarowania przestrzennego do cech naturalnych, predyspozycji, walorów i odporności środowiska na antropopresję – harmonizacja zagospodarowania przestrzennego z układem przyrodniczym;
- zachowanie i pomnażanie dziedzictwa przyrodniczego i walorów krajobrazowych.

W sferze zagospodarowania przestrzennego – sieć osadnicza sformułowano następujące cele:

Cel główny: Tworzenie warunków racjonalnej i ekonomicznie efektywnej urbanizacji województwa.

Cele operacyjne:

- wspomaganie rozwoju sieci miast i innych ośrodków generujących aktywizację społeczno-gospodarczą;
- wdrażanie wzorów wielofunkcyjnego modelu obszarów wiejskich.

W sferze zagospodarowania przestrzennego – infrastruktura społeczno – gospodarcza sformułowano następujące cele:

Cel główny: Kształtowanie optymalnego przestrzennie, funkcjonalnie i ekonomicznie modelu wyposażenia regionu w obiekty i urządzenia infrastruktury społeczno-gospodarczej, służącej wzmocnieniu jego atrakcyjności rozwojowej, konkurencyjności i jakości życia mieszkańców.

Cel operacyjny:

- rozwój bazy turystycznej i rekreacyjnej w warunkach ochrony walorów przyrodniczych i krajobrazowych.

Naczelną zasadą zagospodarowania przestrzennego województwa lubelskiego określono wpisanie dziedzictwa kulturowego w struktury przestrzenne i otaczający krajobraz, co dotyczy zarówno zespołów, jak i poszczególnych obiektów zabytkowych.

W Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubelskiego ustalono również zasady gospodarowania przestrzenią do których zaliczono m.in.: szczególną ochronę i oszczędne wykorzystanie przestrzeni nieurbanizowanej, stanowiącej trudno odnawialny zasób przestrzeni regionu, ze szczególnym uwzględnieniem m.in. krajobrazów wiejskich o zachowanej tożsamości kulturowej.

Wiodące działania w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego regionu lubelskiego obejmują takie dziedziny, jak:

- ochrona miast historycznych (ochrona, konserwacja, rewaloryzacja i rewitalizacja historycznej substancji i struktury zabytkowej oraz kreowanie wizerunku zespołu zabytkowego jako żywego elementu współczesnego i rozwijającego się miasta);
- rewaloryzacja krajobrazów (najcenniejszych założeń kompozycyjnych i krajobrazowych);
- zabytki sakralne;
- obszary archeologiczne;
- ochrona krajobrazu kulturowego;
- działania proturystyczne - zagospodarowanie obiektów historycznych i zasobów kulturowych dla potrzeb turystyki.

Główne kierunki i priorytety działań w zakresie ochrony obiektów dziedzictwa kulturowego w województwie:

- prowadzenie ochrony konserwatorskiej poprzez konserwację będącą działaniem zmierzającym do permanentnego utrzymania zabytków w stanie gwarantującym zachowanie ich wartości, rewaloryzacje i adaptacje do nowych funkcji oraz „kontynuacje” czyli tworzenie współczesnego otoczenia zabytków w nawiązaniu do tradycji.
- kształtowanie harmonijnego krajobrazu kulturowego.
- tradycja i tożsamość kulturowa – utrzymanie ciągłości tradycji i tożsamości ludności z miejscem zamieszkania.
- rozwój aktywności kulturalnej.

PROGRAM ROZWOJU I REWITALIZACJI MIAST - WOJEWÓDZTWO LUBELSKIE

Głównym celem Programu jest „Poprawa atrakcyjności i konkurencyjności miast regionu służąca zrównoważonemu rozwojowi województwa”. Dokument stwierdza, iż negatywny wizerunek miast potęgowany jest przez występujące powszechnie zjawiska, do których zaliczono m.in. degradacje, bądź niezadowalający stan zachowania tkanki zabytkowej miast. Priorytety w realizacji celu nadrzędnego to:

1. Rewitalizacja zdegradowanych terenów miejskich;
2. Poprawa standardów funkcjonowania i rozwoju miast;
3. Wzrost i efektywne wykorzystanie potencjału miast;

Do najważniejszych celów powiązanych z ochroną dziedzictwa kulturowego, które będą realizowane w ramach powyższych priorytetów można zaliczyć:

Cel 1.2 Rewitalizacja zabytkowej tkanki miast

Program stwierdza, że jedną z mocnych stron miast regionu jest ich bogactwo w liczne obiekty dziedzictwa kulturowego. Niemalże każde z miast regionu posiada miejsca, które stanowią o jego tożsamości. Są to miejsca w pierwszej kolejności odwiedzane przez turystów oraz potencjalnych inwestorów i dlatego też stan, w jakim się znajdują wpływa na całościowe postrzeganie miasta.

Kierunki działań celu:

- renowacja zabytkowych centrów miejskich, zabytkowych obiektów i zespołów zabudowy oraz przestrzeni publicznych w układach urbanistycznych),
- remonty, modernizacja i adaptacja obiektów historycznych wraz z otoczeniem na cele (funkcje) wynikające z polityki rozwoju miast (edukacja, turystyka, kultura, usługi itd.) z uwzględnieniem funkcji mieszkaniowej,
- rewitalizacja, zagospodarowanie i zabezpieczenie historycznych podziemi miast.

Cel 2.2 Ochrona, zachowanie tożsamości i różnorodności kulturowej i przyrodniczej miast regionu

Walory środowiska naturalnego i krajobraz kulturowy miast regionu są jedną z ich mocnych stron. Aby przeciwdziałać ich zdegradowaniu wskazano następujące kierunki działań:

- ochrona, rewaloryzacja obiektów i zespołów zabudowy o szczególnym znaczeniu dla tożsamości kulturowo – historycznej miast regionu,
- ochrona, rewaloryzacja, rewitalizacja charakterystycznych (unikatowych) układów urbanistyczno – przestrzennych miast regionu (skala i rodzaj zabudowy, panoramy widokowe, sylwetki miast, dominanty itd.),
- rewitalizacja, rehabilitacja zdegradowanych terenów zielonych, zwiększanie powierzchni terenów zielonych w ośrodkach miejskich,
- promowanie walorów krajobrazowych miast.

Cel 3.2 Rozwój większych miast jako regionalnych ośrodków rozwoju

Kierunki działań celu:

- modernizacja i rozbudowa bazy usług, edukacji, kultury, zdrowia, turystyki itd.,
- zwiększenie sieci usług kultury (modernizacja i rozbudowa bazy, wyposażenie bazy, rozszerzanie oferty, itp.),
- rozwój i modernizacja infrastruktury turystycznej miast regionu (wzbogacanie bazy o nowe obiekty, podniesienie standardów obiektów istniejących, adaptacja budynków, zespołów i obiektów zabytkowych na cele związane z turystyką),
- organizacja regionalnych i lokalnych ośrodków informacji turystycznej oraz jednostek wspierających rozwój turystyki,

- podniesienie turystycznej i inwestycyjnej atrakcyjności miast regionu poprzez konserwację, rewaloryzację i rewitalizację tkanki historycznej, wspieranie estetyki i ładu przestrzennego na terenach zurbanizowanych.

Cel 3.3 Rozwój mniejszych miast jako ponadlokalnych ośrodków obsługi

Kierunki działań celu:

- zachowanie, rozbudowa i rozwój podstawowej bazy usług, edukacji, kultury, zdrowia, turystyki itd.,
- rozwój i modernizacja infrastruktury turystycznej miast, wykorzystanie indywidualnych walorów i wartości kulturowych miast dla rozwoju turystyki,
- zachowanie warunków powszechnej dostępności do kultury zwłaszcza w mniejszych ośrodkach (modernizacja, rozbudowa, doposażenie bazy, rozszerzanie oferty, itp.).

KONCEPCJA PROGRAMOWO – PRZESTRZENNA ROZWOJU TURYSTYKI I REKREACJI W WOJEWÓDZTWIE LUBELSKIM

Celem nadrzędnym Koncepcji jest „Podniesienie konkurencyjności i atrakcyjności turystycznej województwa, zwiększenie ruchu turystycznego przy jednoczesnym zachowaniu walorów kulturowych i przyrodniczych regionu”. W ramach tego celu wyznaczono następujące priorytety:

Priorytet 1. Tworzenie i rozwój markowych produktów turystycznych

Cel operacyjny 1.1 Podnoszenie konkurencyjności produktów strategicznych dla rozwoju turystyki w województwie

Kierunki działań celu:

- kreowanie nowoczesnej oferty turystycznej w oparciu o walory kulturowe markowych produktów turystycznych,

- utrzymywanie i promowanie istniejących kulturowych szlaków turystycznych,
- lepsza ochrona i ekspozycja istniejących atrakcji turystycznych województwa, a zwłaszcza dziedzictwa kultury, historii i unikatowych walorów przyrodniczych,
- poprawa wizerunku i postrzegania województwa lubelskiego.

Priorytet 2. Kształtowanie walorów turystycznych województwa

Cel operacyjny 2.1 Podnoszenie atrakcyjności poprzez ochronę, ekspozycje zasobów kulturowych i przyrodniczych

Kierunki działań celu:

- ochrona różnorodności biologicznej i krajobrazowej,
- ochrona kulturowa, wzbogacenie kulturowe regionu (m.in.: ochrona i rewaloryzacja, a także podniesienie ekspozycyjności wszystkich zabytkowych zespołów architektonicznych obiektów drewnianych i murowanych oraz zespołów urbanistycznych ochrona i rewaloryzacja oraz podniesienie ekspozycyjności wszystkich sanktuariów w regionie).

Priorytet 3. Rozwój infrastruktury turystycznej i usług turystycznych

Cel operacyjny 3.3 Wsparcie rozwoju infrastruktury uzupełniającej

Kierunek działań celu:

- dostosowanie istniejących placówek kultury do potrzeb ruchu turystycznego i ich szersze udostępnienie dla turystów.

Koncepcja wskazuje główne kierunki kształtowania przestrzeni turystycznej województwa lubelskiego oraz określa czynniki atrakcyjności turystycznej wskazanych obszarów i rejonów. Zaliczyć do nich można:

- występowanie zespołów i obiektów zabytkowych o wysokich walorach dziedzictwa kulturowego oraz sanktuariów,
- walory przyrodnicze i krajobrazowe,
- walory kulturowe,

- sposoby udostępniania walorów turystycznych obszaru.

Koncepcja zwraca też uwagę na ważną rolę turystyki kulturowej. Wykreowanie wydarzeń i imprez kulturalnych oraz miejsc z nimi związanych jest szansą dla regionu. Główne kierunki rozwoju sektora turystycznego to m.in.:

- turystyka krajoznawcza - indywidualna i zorganizowana (wycieczkowa) wykorzystująca dziedzictwo kulturowe, oparte o ekspozycje zabytków oraz bogatą i barwną historię regionu;
- turystyka wielokulturowego pogranicza - związana z różnorodnością i wielokulturowością historyczną regionu;
- turystyka promocyjna - związana z walorami turystycznymi lubelskiej wsi, z obyczajami, czy twórczością ludową, walorami etnograficznymi, folklorem. Tradycje kultury ludowej kultywowane są w wielu miejscowościach regionu, a ich ochronie i popularyzacji służy szereg festiwali i przeglądów. Obejmuje ona także promocję organizowanych przez organizacje i samorządy cyklicznych imprez artystycznych, folklorystycznych czy też sportowych;

5.3 RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z OPRACOWANIAM WYKONANYMI NA POZIOMIE POWIATU

STRATEGIA ROZWOJU POWIATU RYCKIEGO

Strategia rozwoju Powiatu Ryckiego uwzględnia zagadnienia zawarte w „Strategii Województwa Lubelskiego” oraz zadania występujące w dotychczas opracowanych Strategiach poszczególnych gmin. Takie ujęcie pełniej uwzględnia cele, idee programowania, zwiększa uszczegółowienie przedsięwzięć. W dziedzinie ochrony zabytków można wykorzystać zapisy dotyczące poniższych obszarów działań:

1. Rozwój turystyki

Region posiada duże walory turystyczne. Wynikają one z położenia nad dwoma dużymi rzekami Wisłą i Wieprzem u ujścia do Wisły, dużej ilości jezior z czystą wodą, przebiegających przez teren powiatu szlaków komunikacyjnych kolejowych i kołowych oraz licznych obszarów chronionego krajobrazu, zabytków kultury i architektury a także wielu pomników przyrody.

Celem działania na rzecz rozwoju turystyki jest wykorzystanie walorów naturalnych, udostępnianie dóbr kultury tworzącej produkt turystyczny. Rozwój turystyki powinien być realizowany m.in. przez:

- rozbudowę i poprawę sieci komunikacyjnej, rozbudowę bazy turystycznej,
- wykorzystanie bogatej kultury regionu, promocje zasobów naturalnych: fauny i flory oraz krajobrazów jako ofert unikalnych m.in. poprzez opracowanie i wytyczenie ścieżek rowerowych i szlaków turystycznych,
- wydawanie informatorów turystycznych oraz tworzenie systemu informacji turystycznej,
- promowanie produktów turystycznych w regionie, kraju i zagranicą,
- promowanie imprez lokalnych,
- utworzenie ośrodka hippicznego,
- organizowanie przelotów samolotowych i balonowych przez Aeroklub Dębliński,
- rozwój turystyki krajoznawczej umożliwiającej zwiedzanie zabytków kultury.

2. Rozwój gospodarczy

Cel, który będzie realizowany przez następujące działania:

- wykorzystanie Lotniska w Dęblinie dla lotnictwa cywilnego. Głównym celem będzie włączenie regionu do krajowej i międzynarodowej sieci komunikacji lotniczej, stymulującej wzrost ruchu turystycznego, kontakty handlowców, inwestorów, co przyczyni się do istotnych zmian na rzecz rozwoju regionu;
- wykorzystanie rzeki Wisły i Wieprza oraz terenów przyległych do celów rekreacyjnych. Celem jest wykorzystanie istniejących walorów środowiska przyrodniczego dla rozwoju turystyki jako sfery działalności gospodarczej stwarzającej możliwości tworzenia nowych miejsc pracy oraz powiększenia dochodów gospodarstw domowych;
- promocja regionu dla celów gospodarczych (np. foldery, informacje zawarte w Internecie, audycje radiowe, telewizyjne oraz informacje prasowe, konferencje naukowo – techniczne, szkolenia);
- promocja regionu dla celów turystycznych i kulturalnych. Celem jest promowanie zabytków kultury i turystyki dla ich rozwoju, co powinno także zwiększyć dochody miejscowej społeczności;

- stworzenie korzystnych warunków inwestowania w regionie dla przyciągnięcia inwestorów i rozwoju przedsiębiorczości.

5. Ochrona zabytków kultury

Celem jest:

- ratowanie obiektów, które organizują panoramę miejscowości, występują w relacjach turystycznych, gospodarczych i historycznych;
- kształtowanie świadomości społeczności lokalnej.

POWIATOWY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI POWIATU RYCKIEGO

Na rok 2017 powiat rycki nie posiada opracowanego Powiatowego Programu Opieki nad Zabytkami.

5.4 RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z OPRACOWANIAM WYKONANYMI NA POZIOMIE GMINY

STUDIUM UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO MIASTA DĘBLIN

Studium stwierdza, że celem prowadzonej w studium polityki przestrzennej jest zachowanie wartości dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym również dziedzictwa archeologicznego. Podejmowane działania dotyczyć będą w szczególności historycznych założeń przestrzennych, zespołów budowlanych i pojedynczych obiektów, zespołów zabudowy fortecznej, form zakomponowanej zieleni, miejsc upamiętniających wydarzenia historyczne. Wartości podlegające ochronie odnoszą się do ich walorów historycznych, architektonicznych i ekspozycyjnych.

Generalnymi zasadami ochrony wartości zabytkowych, którym należy podporządkować kształtowanie zagospodarowania przestrzennego w obszarach dziedzictwa kulturowego, są:

- zachowanie i konserwacja zabytkowej substancji,
- zachowanie zabytkowego układu i kompozycji przestrzennej zespołów zabudowy o wybitnych cechach zabytkowych,
- podporządkowanie wymogom konserwatorskim dopuszczalnych przekształceń zabytkowej zabudowy i zagospodarowania terenu,
- wykluczenie lokalizowania nowych obiektów dysharmonizujących z historycznym sąsiedztwem i przesłaniających obiekty zabytkowe, w tym ograniczenie lokalizowania naziemnych obiektów infrastruktury technicznej,
- uwzględnianie wymogów ochrony archeologicznej.

Dla zachowania spuścizny kulturowej na terenie miasta postulowane jest:

- objęcie ochroną historycznego układu urbanistycznego miasta Dęblin (dawnej osady lokacyjnej Irena) rozplanowanego w oparciu o istniejący i zachowany układ komunikacyjny oraz naturalne uwarunkowania środowiskowe, jak również zabudowy o wartościach historycznych, architektonicznych i zabytkowych; ochrona taka powinna być wskazana we wszystkich miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego obejmujących zasięgiem przestrzennym obszar układu urbanistycznego,
- planowanie rozwoju nowej zabudowy w nawiązaniu do istniejących układów przestrzennych, tradycyjnych podziałów, układu dróg oraz naturalnych warunków środowiskowych,
- projektowanie nowej zabudowy w nawiązaniu do tradycyjnych form architektonicznych, w szczególności w zakresie wysokości budynków, ich gabarytów, posadowienia, kształtów dachów oraz kolorystyki;
- nawiązywanie nowej zabudowy (skali zabudowy i zagospodarowania terenu – ochrona widoku) do charakteru i skali zabudowy istniejącej (ochrona sylwet), szczególnie w rejonie obiektów zabytkowych,

- umożliwienie tradycyjnego sposobu lokalizacji zabudowy – mieszkalnej i gospodarczej w granicach między poszczególnymi działkami,
- dla zachowania tradycyjnego charakteru zabudowy wzdłuż ulic, gdzie wykształciły się pierzeje w liniach rozgraniczających ustalenie potrzeby realizacji zwartej zabudowy pierzejowej w granicach działek przylegających do ulic, zwłaszcza przy skrzyżowaniach i narożnikach,
- nie dopuszczanie do powstania elementów przysłaniających i konkurujących z dominantami historycznymi w ich najbliższym otoczeniu lub w przestrzeni najbardziej korzystnej ich odbioru widokowego,
- wprowadzanie zakazu lokalizowania w sąsiedztwie obiektów zabytkowych budynków zasłaniających widok na zabytek, a także obiektów dysharmonizujących przestrzennie i kompozycyjnie z tym zabytkiem,
- kształtowanie zwartej struktury miejscowości w oparciu o tradycyjne miejsca koncentracji usług i życia publicznego (rynki, place) oraz ograniczanie zabudowy rozproszonej deformującej ich panoramy i historyczne układy przestrzenne,
- zachowanie wszystkich istniejących w przestrzeni zabytkowych i historycznych krzyży, figur i kaplic, pomników, płyt, tablic,
- wprowadzanie zakazu obudowywania dróg, lasów, parków i dolin rzecznych w przypadkach mających wpływ na deformację krajobrazu kulturowego, szczególnie dotyczy okolic cmentarzy, parków i terenu Twierdzy dęblińskiej i jej otoczenia,
- kontynuowanie i odtwarzanie alei przydrożnej, która jest elementem nieodłącznym krajobrazu Dębina.

Studium uwarunkowań za najważniejsze uznaje trzy zespoły zabytkowe znajdujące się na terenie Dębina, wpisane do rejestru zabytków i objęte ścisłą ochroną konserwatorską tj.:

- zespół pałacowo-parkowy nr rej. A/960
- zespół Twierdzy Dęblin nr rej. A/895
- zespół dworca kolejowego nr rej. A/1095

Wszelkie działania w obrębie obiektów i obszarów zabytkowych muszą być zgodne z obowiązującymi w tym zakresie przepisami odrębnymi, które należy odpowiednio stosować w przepisach prawa miejscowego i decyzjach administracyjnych.

W stosunku do obszarów i obiektów zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków obowiązuje priorytet wymagań konserwatorskich wynikający z przepisów odrębnych.

Obiekty i obszary znajdujące się w rejestrze oraz gminnej ewidencji zabytków o walorach historycznych lub architektonicznych, będące charakterystycznymi elementami historycznej zabudowy, należy przewidzieć do trwałej adaptacji, z zachowaniem tradycyjnych dla miejsca form i faktur.

Adaptacja winna odbywać się na zasadach zapewniających zachowanie istotnych dla miejscowej tradycji form architektonicznych, proporcji, detalu, materiałów i faktur wypraw zewnętrznych.

Tryb postępowania działań dotyczących zmiany gabarytów, zmian w sposobie dyspozycji i artykulacji elewacji – czyli takie, które mogą mieć wpływ na stan zachowania lub zmianę wyglądu, a także rozbiórki obiektów znajdujących się w rejestrze zabytków oraz w gminnej ewidencji zabytków – regulują przepisy odrębne.

W stosunku do cmentarzy wpisanych do gminnej ewidencji zabytków Województwa Lubelskiego odpowiednio w przepisach prawa miejscowego i decyzjach administracyjnych należy:

- dla cmentarzy czynnych utrzymać: układy kompozycji alei i szpalerów w tym obsadzenia granic, ogrodzenia i bramy, podziały na kwater, zabytkowe nagrobki, krzyże i rzeźby (w szczególności starsze niż 50-letnie),
- tereny cmentarzy nieczynnych utrzymać jako obszary o funkcji estetyczno-kulturowej i skupiska zieleni wysokiej; uporządkowanie terenu winno obejmować usunięcie zbędnych krzewów i samosiejek, ogrodzenie terenu, porządkowanie mogił; utrzymanie krzyży i pomników w dobrym stanie technicznym.

Ochrona stanowisk archeologicznych polega na ich uwzględnianiu w zagospodarowaniu przestrzennym i przy opracowywaniu miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego poprzez wskazanie w opracowywanych planach miejscowych.

Sposób postępowania w obrębie istniejących stanowisk archeologicznych regulują przepisy odrębne.

Wykaz stanowisk, wskutek prowadzonych badań, może ulegać zmianom, a jego aktualizacja nie będzie skutkować koniecznością zmiany lub nieważnością Studium.

STRATEGIA ROZWOJU LOKALNEGO MIASTA DĘBLIN NA LATA 2016-2020 Z PERSPEKTYWĄ DO 2030

Strategia Rozwoju Lokalnego realizuje zapisy na podstawie wizji, która zakłada, że na koniec roku 2020 o Mieście będzie można powiedzieć, iż Dęblin to:

- *Brama województwa lubelskiego z dobrymi połączeniami komunikacyjnymi z całym krajem;*
- *Stolica polskich skrzydeł z dynamicznie rozwijającą się wojskowo-cywilną uczelnią lotniczą oraz przemysłem lotniczym;*
- *Miasto opierające rozwój na branży wojskowej, edukacji, turystyce, otwarte na wszystkich tutaj przybywających, chcących z Dęblinem związać swą przyszłość;*
- *Miasto dbające o środowisko i promujące zachowania proekologiczne;*
- *Miasto przyjazne inwestorom, stwarzające przyjazny klimat dla prowadzenia działalności gospodarczej w każdej branży, z wyznaczonymi i uzbrojonymi strefami inwestycyjnymi, miasto dążące do utworzenia specjalnych stref ekonomicznych;*
- *Miasto z bogatą ofertą rekreacyjno-turystyczną opartą o zagospodarowanie rzek przepływających przez Dęblin;*
- *Miasto z rozbudowaną na wszystkich terenach zurbanizowanych infrastrukturą komunalną;*
- *Miasto sprzyjające rozwojowi społeczeństwa informacyjnego i wzmacniające procesy partycypacji społecznej;*
- *Miasto z odnowionymi obszarami przestrzeni zurbanizowanej.*

Na podstawie identyfikacji kluczowych problemów, które oddziałują na rozwój miasta oraz uwzględniając misję miasta (cel generalny) i jego wizję zostały wyznaczone 3 cele strategiczne (obszary priorytetowe), które będą miały największy wpływ na realizację wizji Strategii:

Cel 1. Zrównoważony rozwój gospodarczy

Cel 2. Zrównoważony rozwój społeczny

Cel 3. Zrównoważony rozwój przestrzenny i instytucjonalny, nowoczesna infrastruktura

Za najważniejszy z punktu widzenia gminnego programu opieki nad zabytkami należy uznać Cel 1. Wskazuje on, że rozwój potencjału gospodarczego uznać można za priorytet polityki miasta Dęblina. Cel strategiczny zakłada m.in. promocję atrakcyjności inwestycyjnej miasta i jego walorów opartą na spójnych działaniach marketingowych i informacyjnych oraz wykorzystanie posiadanych walorów krajobrazowych, rekreacyjno-wypoczynkowych dla rozwoju turystyki.

W ramach powyższego celu do realizacji wskazano działanie I.4 Podniesienie walorów turystycznych miasta, które opiera się na tym, iż Dęblin posiada wiele walorów kulturowych i przyrodniczych, które stwarzają szczególne możliwości rozwoju funkcji turystycznej miasta.

W celu stworzenia silnej marki turystycznej, nowoczesnej w skali regionu oferty turystycznej należy wspierać działania dla tworzenia infrastruktury turystyki wodnej, równoległe z działaniami wspierającymi ożywienie gospodarcze w celu stworzenia lepszych warunków do rozwoju rekreacji, wypoczynku i turystyki. Zakłada się budowę ośrodka sportowo-rekreacyjnego nad Wisłą, którego budowa wpłynie na poszerzenie oferty turystycznej miasta i podniesienie jego atrakcyjności pod względem turystycznym i inwestycyjnym. Ponadto zakłada się rozbudowę infrastruktury turystycznej poprzez budowę ścieżek rowerowych z miejscami do odpoczynku oraz oznakowanie szlaków turystycznych, poprawiających dostępność do miejsc przyrodniczych i historycznych Dęblina. Miasto posiada bogatą historię, która ściśle wiąże się z tradycjami niepodległościowymi oraz wojskowością, stanowiącymi trzon kulturowego dziedzictwa Dęblina.

W celu uwypuklenia tradycji i historii miasta, planuje się stworzenie produktu turystycznego, opartego na jego materialnym i niematerialnym dziedzictwie kulturowym.

6. ZASOBY DZIEDZICTWA I KRAJOBRAZU KULTUROWEGO MIASTA DĘBLIN

6.1 CHARAKTERYSTYKA OGÓLNA MIASTA DĘBLIN

Miasto Dęblin administracyjnie położone jest w północno-zachodniej części województwa lubelskiego w powiecie ryckim. Graniczy od północy z gminą Stężyca, od południa z gminą Puławy, od wschodu z gminą Ryki, a od zachodu z gminą Sieciechów położoną w województwie mazowieckim. Miasto zajmuje 3833 ha i jest pod względem powierzchni piątym miastem województwa lubelskiego. Natomiast pod względem liczby mieszkańców zajmuje piętnaste miejsce - w 2015 roku w Dęblinie zamieszkiwało 16601 osób. Gęstość zaludnienia w Dęblinie wynosi 434 osoby/km².

Dęblin usytuowany jest na prawym brzegu Wisły, na wysokości 110 - 115 m n.p.m. Jego południową granicę stanowi rzeka Wieprz. Według najczęściej stosowanych obecnie podziałów fizjograficznych Dęblin położony jest w regionie zwanym Małym Mazowszem, w subregionie Doliny Środkowej Wisły. Miasto w części związane jest z formami rzeźby dolin Wisły i Wieprza, a jego północno - wschodnie fragmenty położone są na Wierzchowinie Wysoczyzny Żelechowskiej.

Miasto leży w odległości:

- 100 km od Warszawy,
- 70 km od Lublina
- 60 km od Radomia.

Dęblin jest ważnym węzłem kolejowym z dogodnymi połączeniami w kierunku Warszawy, Lublina, Radomia oraz Łukowa. Rangę miasta podnosi istniejące lotnisko wykorzystywane obecnie do celów wojskowych. Układ drogowy Dęblina kształtują dwie główne drogi:

- droga krajowa Nr 48 Tomaszów Mazowiecki – Dęblin – Kock,
- droga wojewódzka Nr 801 Warszawa – Dęblin – Puławy (Kazimierz Dolny).

Na terenie miasta znajdują się dwa zatwierdzone pomniki przyrody: szypułkowy dąb Jagiełły „Grot” przy ul. Podchorążych oraz aleja Lipowa przy ul. Stężyckiej. W obrębie osiedla Lotnisko zlokalizowany jest jedyny park w Dęblinie – zabytkowy zespół pałacowo-parkowy objęty ochroną konserwatorską o łącznej powierzchni 22,0 ha.

O obliczu Dęblina w dużej mierze decydują stacjonujące jednostki Wojska Polskiego. Są nimi 4. Skrzydło Lotnictwa Szkolnego, 41. Baza Lotnictwa Szkolnego, Centrum Szkolenia Inżynieryjno-Lotniczego, Skład Stawy Jednostki Wojskowej 4228 oraz 1. Batalion Drogowo-Mostowy im. Romualda Traugutta. Najbardziej jednak znaną jest Wyższa Szkoła Oficerska Sił Powietrznych uhonorowana w 2002 r. tytułem Ambasadora Województwa Lubelskiego i pretendująca do rangi Akademii Lotniczej. Od 2009 r. „Szkoła Orląt” prowadzi również studia dla osób cywilnych. Bezpośrednio z wojskowością związane jest Muzeum Sił Powietrznych, będące unikalną placówką tego typu w skali całego kraju.

Ponadto Dęblin jest siedzibą kilku większych zakładów pracy: Wojskowych Zakładów Lotniczych nr 1 S.A. Oddział w Dęblinie, Wojskowych Zakładów Inżynieryjnych, węzła kolejowego, kilku placówek opieki zdrowotnej z 6. Wojskowym Szpitalem z Przychodnią i Samodzielnym Publicznym Zakładem Opieki Zdrowotnej, Miejskiego Zakładu Gospodarki Komunalnej, trzech Oddziałów Banków, pięciu szkół podstawowych, czterech gimnazjów, czterech szkół średnich, w tym dwóch ogólnokształcących i dwóch zawodowych.

Miasto wyposażone jest w podstawową infrastrukturę techniczną z możliwością dalszej jej rozbudowy. Należą do niej lokalne ujęcia wody wraz z siecią wodociągową, biologiczno-mechaniczna oczyszczalnia ścieków z ciągle rozbudowywaną siecią kanalizacji sanitarnej, ciepłownia z siecią ciepłowniczą, podstacja z siecią energetyczną, sieć gazowa, oraz sieć teleinformatyczna wraz z publicznymi punktami dostępu do internetu, które stanowią telecentra, hotspoty, infomaty.

6.2 RYS HISTORYCZNY GMINY DĘBLIN

Pierwsza wzmianka o Dęblinie z 14.07.1397 r. występuje w annałach biblioteki klasztornej zakonu klarysek w Starym Sączu, a dotyczy aktu sprzedaży wsi Dęblin przez jej dziedzica Piotra „de Demblin” za 200 grzywien praskich Grotowi z Jankowic herbu Rawa.

Od początku swych dziejów Dęblin związany był z sąsiednimi wsiami Mierzwiączką, Modrzycami (obecnie Rycicami) i Żdżarami, dziś dzielnicami miasta. Wsie te oraz były miasto

Bobrowniki wraz ze wsiami Grądem, Krasnoglinami, Kleszczówką, Lasoniem, Masowem, Moszczanką, Niebrzegowem, Nowym Dęblinem, Oblapami, Podwierzbiem i Sędowicami tworzyły niegdyś klucz dóbr dęblińskich. W XV w. dobra te znajdowały się w posiadaniu rodu Tarłów herbu Topór, a od końca XVI w. do początku XIX w. z niespełną 50-letnią przerwą na przełomie XVII i XVIII w. należały do rodu Mniszchów herbu Mniszech.

W 1726 r. ziemie te przypadły Józefowi Wandalinowi Mniszchowi, marszałkowi wielkiemu koronnemu i kasztelanowi krakowskiemu. To jemu, Dęblin zawdzięcza lokalizację siedziby magnackiej, w której został wybudowany według projektu Pawła Antoniego Fontany rokokowy pałac. W końcu XVIII w. wnuk marszałka, także marszałek wielki koronny, Michał Jerzy Wandalin Mniszech, przebudował pałac w stylu klasycyzmu stanisławowskiego. Autorem prac był Dominik Merlini.

Na początku XIX w. dobra dęblińskie jako wiano Pauliny córki Michała i Urszuli Mniszech przeszły w ręce książąt Jabłonowskich herbu Prus III. Dobra te, za cenę ułaskawienia księcia Antoniego Jabłonowskiego skazanego przez carat 24.02.1829 r. na 20 lat katorgi za udział w spisku dekabrystów, jego żona Paulina w 1836 roku sprzedała pod przymusem rządowi Królestwa Polskiego. Następnie dobra Jabłonowskich car Mikołaj I nadał ukazem 02.07.1840 r. namiestnikowi Królestwa Polskiego Iwanowi Paskiewiczowi, zmieniając ich nazwę na „Sioło Iwanowskie”, a nazwę Dęblin na Iwangorod.

Po powstaniu listopadowym w dobrach tych na gruntach wsi Modrzyce w latach 1838- 47 powstała cytadela o zarysie bastionowym według systemu francuskiego inż. marszałka Sebastiana Vaubana oraz dla osłony przeprawy przez Wisłę na jej drugim brzegu nieistniejący dziś fort imienia Księcia Michała Gorczakowa. Projektantem pierwszych dzieł fortecznych Twierdzy Iwangorodzkiej był gen. inż. Iwan Dehn. Rozpoczęto budowę Kolei Nadwiślańskiej (1874-1877) z odnogą do Łukowa (1876) oraz budowę Kolei Iwangorodzko - Dąbrowskiej (1882-1885).

Inwestycje te wydatnie wpłynęły na rozwój osady Irena, założonej 02.08.1854 r. na gruntach folwarku Dęblin. Około 1880 r. liczyła ona 2309 mieszkańców i funkcjonowało w niej 138 różnych zakładów rzemieślniczych. Choć Twierdza Iwangorod nie odegrała większej roli militarnej w XIX w., to jednak wywarła wpływ na ukształtowanie stosunków społecznych i gospodarczych osady Irena i jej okolic. Oprócz dzieł fortecznych, rozlokowanych na dużej przestrzeni, wybudowano wiele budynków, budowli i dróg służących do dziś również ludności cywilnej.

I wojnę światową na froncie wschodnim rozpoczęła Bitwa Dęblińska, w której wojska rosyjskie na przedpolach twierdzy odparły w październiku 1914 r. nacierające od zachodu sprzymierzone wojska austriackie i niemieckie. Od 4 sierpnia do października 1915 r. po opuszczeniu Iwangorodu przez Rosjan, początkowo okupowały go wojska austriackie, a następnie niemieckie. W tym czasie przywrócona została nazwa Dęblin dobrom Jabłonowskich (później Paskiewiczów), stacji kolejowej i twierdzy. Natomiast osada Irena oraz przyległe 4 wsie Masów, Mierzwiączka, Rycice i Żdżary zachowały swą nazwę do 1953 r., kiedy to nazwę Dęblin rozszerzono na gminę Irena, a z wymienionych wsi utworzono gromady.

I wojna światowa spowodowała wiele zniszczeń i zahamowała na 4 lata rozwój wyżej wymienionych miejscowości. Po odzyskaniu niepodległości w Dęblinie i w jego okolicy zlokalizowano kilka jednostek Wojska Polskiego. Spowodowało to wzrost liczby mieszkańców oraz wpłynęło na proces zrastania Dęblina, Ireny i przyległych wsi w jeden organizm przestrzenno-urbanistyczny.

W sierpniu 1920 r. w Dęblinie mieściła się Główna Kwatera Naczelnego Wodza Józefa Piłsudskiego, w związku z przegładem 14, 16 i 21 Dywizji Piechoty 4. Armii Wojska Polskiego, która 16.08.1920 r. wykonała zwycięski manewr znad Wieprza, zwany „Cudem nad Wisłą”.

Od kwietnia 1927 r. Dęblin stał się siedzibą Oficerskiej Szkoły Lotniczej założonej w Grudziądzu w 1925 r. Międzywojenna działalność „Szkoły Orląt” zamknęła się liczbą 973. absolwentów. Wielu z nich podczas drugiej wojny światowej wslawiło imię polskiego lotnika, walcząc pod niebem Polski, Francji, Wielkiej Brytanii i Afryki, nad wodami Morza Bałtyckiego, Morza Północnego, nad Biskajami, Atlantykiem i Morzem Śródziemnym.

Obecność dużych garnizonów Wojska Polskiego i ważnego węzła kolejowego przyspieszyła dalszy rozwój Dęblina. W tym czasie sąsiednia osada Irena, będąca siedzibą gminy o tej samej nazwie, po uzyskaniu miejskich uprawnień finansowych stała się wiodącym lokalnie ośrodkiem handlowym i wytwórczym. Funkcjonowały w niej obok wielu sklepów, warsztatów rzemieślniczych, drobnych zakładów przemysłowych także Warsztaty Lotnicze, Centralna Składnica Silników Lotniczych, Lokomotywnia i Główna Składnica Uzbrojenia nr 2 w Stawach.

W dniu 15.09.1939 r. Niemcy zajęli Dęblin i osadę Irena lokując przejściowo w cytadeli sztab 10. Armii gen. Waltera von Reichenau. W okresie okupacji Dęblin był dla Niemców ważnym ośrodkiem lotniczym i komunikacyjnym, a cytadela twierdzy służyła im za obóz jeniecki. We wrześniu 1939 r. mieścił się w niej obóz przejściowy dla polskich żołnierzy

gen. Kleeberga, w latach 1941 - 43 Stalag 307 dla żołnierzy sowieckich, a w latach 1943 - 44 Oflag 77 dla żołnierzy włoskich. Ponadto w połowie 1940 r. Niemcy na terenie osady Irena utworzyli getto żydowskie zlikwidowane przez nich w październiku 1942 r.

W dniach 25 - 26 lipca 1944 r. Dęblin wraz z osadą Irena został zajęty przez Armię Radziecką i oddziały Armii Krajowej. Zaraz po wyzwoleniu przystąpiono do odbudowy zniszczeń, uruchomienia węzła kolejowego i produkcji w istniejących zakładach. Wznowiono także naukę w dęblińskich szkołach. Po zakończeniu działań wojennych w cytadeli Dęblińskiej Twierdzy oraz w Stawach ponownie zaczęły stacjonować jednostki Wojska Polskiego. W następnych latach reaktywowano „Szkołę Orląt”.

Rozwój gminy Irena, a od 1954 r. miasta Dęblin, utworzonego z części gromad byłej gminy oraz osiedla Stawy, w latach 40. i 50. XX w. koncentrował się głównie na terenie byłej osady Irena oraz osiedli Lotnisko i Twierdza. Jego ciągła rozbudowa rozpoczęła się od połowy lat 60. XX w. Najpierw w części zachodniej miasta powstały osiedla Staszica, Wiśłana i Żwica, a następnie we wschodniej w latach 70. XX w. wybudowano osiedle Jagiellońskie. W latach 80. XX w. rozbudowano osiedla Lotnisko i 15 Pułku Piechoty „Wilków”, a w 90. latach XX w. powstało osiedle Trapez, które w konkursie na „Dom 2003” zdobyło pierwsze miejsce i „Kryształową Cegłę”. Duży wkład w rozbudowę miasta wniosło wojsko i kolej.

Przywrócenie w 1990 r. samorządów terytorialnych otworzyło przed Dęblinem perspektywę rozwoju. Wprowadzony nowy system finansowania zwiększył znacznie dochody własne miasta, przyczyniając się do systematycznej likwidacji wieloletnich zapóźnień cywilizacyjnych.

6.2 ZABYTKI NIERUCHOME

Mimo niezbyt długiej historii Miasta, na jego terenie zlokalizowano kilka niezwykle cennych zespołów obiektów zabytkowych, wpisanych w całości do rejestru zabytków województwa lubelskiego. Zaliczają się do nich:

Zespół pałacowo-parkowy

Pałac murowany przed 1747 r., architektem był Antoni Fontana, gruntownie przebudowany w 1778 roku (wg projektu królewskiego architekta Dominika Merliniego), spalony 1915 – 1918, odbudowany i adoptowany dla potrzeb Szkoły Lotniczej 1924-1927

(architekt Antoni Dygat), zniszczony 1939-1945, odbudowany w 1950 roku. W pałacu obecnie mieści się Rektorat WSOSP. Mimo upływu lat zespół pałacowo – parkowy utrzymał walory XVIII wiecznego stylu. Cały kompleks otoczony jest parkiem w stylu angielskim, łączącym w sobie harmonie dużych powierzchni trawnikowych z dobrze utrzymanym stawem i wyspą.

W skład zespołu pałacowo-parkowego wchodzi:

- pałac z oranżerią,
- oficyna I - obecnie hotel garnizonowy, murowany około 1850 roku, przebudowany w latach 20,
- oficyna II - obecnie internat garnizonowy, murowany około 1850 roku, przebudowany w latach 20,
- dom ogrodnika murowany pod koniec XVIII wieku,
- kordegarda, murowana w trzeciej ćwierci XVIII w., przebudowana w XIX wieku,
- 6 willi oficerskich i dom komendanta, murowane z pierwszej połowy XX wieku,
- komenda szkoły, budynek murowany w latach 20 XX wieku (obecnie siedziba Dowództwa 4 Skrzydła Lotnictwa Szkolnego w Dęblinie),
- park ze stawem z 1779 roku, projekt Jana Chrystiana Schucha.

Zespół dworca kolejowego dawnej Kolei Nadwiślańskiej

W skład zespołu dworca kolejowego wchodzi:

- dworzec, część wschodnia jednokondygnacyjowa część zachodnia murowana dwukondygnacyjowa,
- budynek mieszkalno-administracyjny tzw. Belweder przy ul. Kolejowej 16 murowany pod koniec XIX w.,
- budynek mieszkalno-administracyjny z apteką przy ul. Dworcowej 11, murowany w 1923 r.,
- wieża ciśnień, murowana z 1920 r.,
- zespół domów pracowniczych przy ul. Dworcowej o numerach 1,3,5,7,13,15,17,23,
- żuraw wodny przy Lokomotywowni Pozaklasowej;

Zespół Twierdzy Dęblin

Pierwsze roboty ziemne wykonano już w 1837 roku jednak zasadnicze prace przy wznoszeniu fortów trwały w latach 1878-1885. Rejon Twierdzy otoczony jest siedmioma wysuniętymi fortami, tworzącymi ochronny pas w stosunku do jej centrum. Zbudowano je zarówno na prawym jak i na lewym brzegu Wisły. Wszystkie miały zbliżoną do siebie wielkość i warunki artyleryjskie, charakteryzowały się pewną odmiennością układu planistyczno-przestrzennego.

Zasadniczym umocnieniem tych obiektów były wysokie wały, skarpy, kazamaty i ceglane kojce połączone poternami, czyli korytarzami prowadzącymi z wnętrza do okalających je rowów. W każdym forcie znajdowały się koszary typu szyjowego oraz magazyny. Lokalizacja tych obiektów była następująca, na prawym brzegu Wisły (w obrębie miasta):

Fort nr 2 (Mierzwiączka), wybudowany w latach 1879 – 1882 oddalony około 3 kilometrów od cytadeli przy drodze na Ryki, wzniesiony na terenie podmokłym, jest najlepiej do dziś zachowanym obiektem tego typu w okolicach Dębina. Obiekt bardzo atrakcyjny.

Fort nr 3 (Dęblin), zbudowany w latach 1879 – 1882 przy ówczesnym trakcie prowadzącym do Bobrownik, półtora kilometra od prawego brzegu Wieprza (obecnie na terenie osiedla mieszkaniowego oraz lotniska). Stan zachowany szczątkowy.

W skład zespołu Twierdzy Dęblin wchodzi:

- cytadela 1838-1945 projekt gen. Iwana Dehna, wraz z obiektami architektonicznymi znajdującymi się na jej terenie,
- teren działki nr 4061/14, jako część obszaru dawnej cytadeli,
- budynki, urządzenia i elementy obronne z XIX wieku znajdujące się na działce nr 4061/14 - ciągle koszary obronne wraz z furtami, obronny magazyn frontu wodnego z kazamatami, kaponiera główna frontu wodnego, bateria flankująca front wodny, budynki wewnątrz cytadeli, pozostałości wału artyleryjskiego z fosą (w tym, Półbastion północny I, Bastion II, Bastion III, Bastion IV, Półbastion południowy V oraz raweliny, in. lunety),
- budynki nieobronne z XIX wieku na działce nr 4061/14 – dom komendanta, oficyna domu komendanta, budynek kwatermistrzowski, oficerski dom mieszkalny, zespół pocerkiewny, kaplica oraz kapliczka,

- teren Reduty I, tzw. Reduty gen. Kąckiego z XIX wieku wraz z obiektami architektonicznymi znajdującymi się na jej terenie,
- teren działki nr 4054/37 jako obszar Reduty I,
- budynki, urządzenia i elementy obronne z XIX wieku znajdujące się na działce nr 4054/37 – mur przeciwniecki, przedstok (glacis), łuki opróżnione, galeria strzelecka, wał artyleryjski wraz z podwaliną reduty, sucha fosa oraz prochownia,
- teren Reduty II, tzw. Reduty gen. Zajączka z XIX wieku wraz z obiektami architektonicznymi znajdującymi się na jej terenie,
- teren Fortu I Nadwiślanka z XIX wieku wraz z obiektami architektonicznymi znajdującymi się na jego terenie,
- teren Fortu II Mierzwiączka z XIX wieku wraz z obiektami architektonicznymi znajdującymi się na jego terenie – zachowane elementy ziemne i murowane na działce nr 691, zachowane budowle forteczne na działce nr 691, obszar w granicach działki nr 691 oraz otoczenie Fortu na działce nr 1407/2,
- teren Fortu III Dęblin z XIX wieku wraz z obiektami architektonicznymi znajdującymi się na jego terenie – części ziemno-murowane na działkach nr 4080/94, 4080/50 wraz z ich otoczeniem w granicach działek 4080/94 i 4080/50.

6.3 ZABYTKI RUCHOME

Na mocy art. 3 pkt. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, zabytkiem ruchomym jest rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Zabytek ruchomy jest wpisywany do rejestru na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków na wniosek właściciela tego zabytku (art. 10 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami). Wojewódzki konserwator zabytków może wydać z urzędu decyzję o wpisie zabytku ruchomego do rejestru w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę albo wywiezienia za granicę zabytku o wyjątkowej wartości historycznej, artystycznej lub naukowej. Do rejestru nie wpisuje się zabytku wpisanego do inwentarza muzeum

lub wchodzącego w skład narodowego zasobu bibliotecznego (art. 11 ustawy z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami).

Na terenie Miasta Dęblin do szczególnie wartościowych obiektów należą wyposażenia kościołów oraz zespołu pałacowo-parkowego.

6.4 ZABYTKI ARCHEOLOGICZNE

Stanowiska archeologiczne są ważnym elementem krajobrazu kulturowego i stanowią podstawę wiedzy o najdawniejszych dziejach okolic Dęblina. Środowisko kulturowe Miasta zawiera zewidencjonowane stanowiska archeologiczne datowane od epoki pradziejowej do epoki nowożytnej. Stanowiska ewidencjonowano w ramach Archeologicznego Zdjęcia Polski. Ewidencja stanowisk archeologicznych nie jest jednak zbiorem zamkniętym i nie można wykluczyć, że w wyniku dalszej weryfikacji lub prowadzonych prac ziemnych uda się zidentyfikować nowe ślady osadnicze.

Wszelkie prace ziemne prowadzone w obrębie stanowiska i w jego otoczeniu oraz przekształcenia naturalnego terenu (niwelacje, melioracje, infrastruktura techniczna, prace budowlane), wymagają uzgodnienia z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków i uzyskania warunków i wytycznych archeologicznych prowadzenia prac.

Ponadto osoby prowadzące roboty budowlane i ziemne w razie ujawnienia przedmiotu, który posiada cechy zabytku, obowiązane są niezwłocznie zawiadomić o tym wojewódzkiego konserwatora zabytków lub władze właściwej gminy. Jednocześnie obowiązane są zabezpieczyć odkryty przedmiot i wstrzymać wszelkie roboty, mogące go uszkodzić lub zniszczyć, do czasu wydania przez WKZ odpowiednich decyzji. Powyższe wynika z artykułu 32 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

6.5 ZASOBY MUZEALNE

Na terenie Miasta Dęblina znajdują się następujące placówki muzealne, które stanowią ważny element w zakresie promocji całego regionu oraz rozwoju turystyki:

- Czasowa ekspozycja muzealna Twierdzy Dęblin, zlokalizowana w Bramie Aleksandryjskiej we wschodniej części cytadeli
- Muzeum Sił Powietrznych, zorganizowane na bazie kolekcji lotniczej Wyższej Szkoły Oficerskiej Sił Powietrznych w Dęblinie

6.6 ELEMENTY DZIEDZICTWA NIEMATERIALNEGO

UNESCO definiuje dziedzictwo niematerialne jako zwyczaje, przekaz ustny, wiedzę i umiejętności, które są uznane za część własnego dziedzictwa przez daną wspólnotę, grupę lub jednostki. Ten rodzaj dziedzictwa jest przekazywany z pokolenia na pokolenie i ustawicznie odtwarzany przez wspólnoty i grupy w relacji z ich środowiskiem, historią i stosunkiem do przyrody. Jest to pojęcie trudno definiowalne w stosunku do konkretnych wytworów kultury, jednak jego waga dla lokalnej społeczności jest ogromna, gdyż jest ono źródłem poczucia tożsamości i kulturowej ciągłości.

Dziedzictwo niematerialne obejmuje także przejawy zachowań kulturowych i ich wytworów, takie jak: tradycje i przekazy ustne (w tym język jako narzędzie przekazu), spektakle i widowiska, zwyczaje, obyczaje i obchody świąteczne, wiedzę o wszechświecie i przyrodzie oraz związane z nią praktyki, a także rzemiosła.

Elementy historyczne zawiera również herb miejski oraz chorągiew miejska. W dniu 2 marca 1993 roku Uchwałą Nr XXXVIII/218/93 Rada Miasta w Dęblinie ustanowiła dwa najwyższe znaki miasta herb i wywodząca się zeń chorągiew. Nawiązując do przeszłości i nazwy miasta, nakazując czujność o kształt przyszłości, są one otaczane najgłębsze czcią mieszkańców Dębina, stanowiąc symbol ich wspólnoty, przywiązania i lokalnego patriotyzmu, gotowości do podejmowania wysiłków dla obrony samorządności i wspólnego dobra.

7. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY - ANALIZA SWOT

Dla potrzeb lepszej diagnozy stanu istniejącego w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego oraz w celu sformułowania priorytetów działań władz samorządowych opracowano analizę SWOT słabych i mocnych stron w zakresie dziedzictwa kulturowego oraz szans i zagrożeń.

ANALIZA SWOT

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> Atrakcyjne położenie Miasta, sprzyjające rozwojowi turystyki Sąsiedztwo rzeki Wisły i ujścia do niej rzeki Wieprz Dobra drogowa i kolejowa dostępność komunikacyjna Niewielka odległość od siedziby powiatu Bogata historia Miasta i całego regionu Zachowane obiekty sakralne oraz nekropolie o wartości kulturowej Zachowane cenne fortyfikacje Twierdzy Dęblin Obecność szlaków turystycznych Dobre oznakowanie szlaków turystycznych (w tym rowerowych) wraz z informacją na temat obiektów zabytkowych Otwarcie na rzekę poprzez szlaki kajakowe i wodne Wykorzystywanie funduszy unijnych Zainteresowanie historią i kulturą regionu wśród władz Miasta Obecność regionalistów i znawców lokalnej historii Często aktualizowana strona internetowa Miasta, zawierająca bogate informacje dotyczące historii i zabytków regionu oraz opcję wirtualnego spaceru po atrakcjach Miasta 	<ul style="list-style-type: none"> Niezbyt dobrze rozwinięta infrastruktura turystyczna Niewielka liczba miejsc noclegowych Zaniedbania w zakresie stanu technicznego części obiektów wpisanych do ewidencji i rejestru zabytków Trudności finansowe właścicieli obiektów zabytkowych Niewielkie zrozumienie społeczne dla problematyki ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego Niewielka popularyzacja wiedzy z zakresu ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego Brak środków na prowadzenie dokładnych badań archeologicznych, architektonicznych i historycznych Brak obwodnicy miasta Intensywny ruch samochodowy prowadzony ulicami centrum miasta Ograniczenie możliwości rozwojowych z racji obecności terenów wojskowych Brak jednolitych koncepcji zagospodarowania terenów Twierdzy Dęblin

<ul style="list-style-type: none"> • Obecność Muzeum Sił Powietrznych • Zaktualizowana baza danych Gminnej Ewidencji Zabytków • Znana marka i dobry wizerunek Dębina • Obecność Wyższej Szkoły Oficerskiej Sił Powietrznych 	
SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> • Zwiększenie środków budżetowych Gminy na działania związane z ochroną zabytków • Pozyskiwanie wsparcia finansowego z wielu źródeł (w tym unijnych) na prace konserwatorskie przy zabytkach • Szersza promocja walorów kulturowych • Duży potencjał Twierdzy Dęblin, jako obiektu przyciągającego turystów • Wzrost poszanowania dla obiektów posiadających walory historyczne • Tworzenie nowych projektów i produktów turystycznych w oparciu o istniejące zasoby • Dalszy rozwój szlaków turystycznych opartych na dziedzictwie kulturowym Miasta • Współpraca międzyregionalna oraz międzynarodowa (np. w zakresie dobrych praktyk) • Powstawanie i dalszy rozwój istniejących organizacji pozarządowych w sferze dziedzictwa kulturowego • Tworzenie systemu informacji turystycznej oraz jednolitej identyfikacji wizualnej obiektów zabytkowych • Współpraca z jednostkami wojskowymi • Komplementarność Programu Gminnego z Programem Opieki nad Zabytkami dla Województwa Lubelskiego 	<ul style="list-style-type: none"> • Degradacja krajobrazu kulturowego poprzez wprowadzanie elementów nowej zabudowy nienawiązujących do historycznego charakteru • Niewłaściwe działanie inwestycyjne lub ich brak, przyczyniające się do dalszej degradacji obiektów zabytkowych • Brak komunikacji na linii właściciele – władze samorządowe • Niewłaściwe stosowanie nowych elementów budowlanych i technologii przy odnawianiu i remontach obiektów zabytkowych • Niezbyt skuteczna egzekucja prawna w zakresie samowoli budowlanych oraz dewastacji zabytków i środowiska • Zwiększony ruch turystyczny powodujący degradację substancji zabytkowej • Zanieczyszczenie środowiska związane ze zwiększoną liczbą pojazdów • Brak wsparcia władz państwowych w wielu aspektach polityki samorządowej • Częste zmiany prawne w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego • Niestabilność finansów publicznych i przepisów z nimi związanych • Klęski żywiołowe i inne zdarzenia losowe • Akty wandalizmu

8. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI MIASTA DĘBLIN

Gminny Program Opieki nad Zabytkami formułuje szereg działań samorządu w zakresie opieki nad zabytkami gminnymi. Wyznaczone kierunki i zadania uwzględniają specyfikę dziejów Miasta i charakter jego dziedzictwa kulturowego, są zgodne z celami wskazanymi w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, a także komplementarne w stosunku do pozostałych dokumentów planistycznych.

PRIORYTET I – DBAŁOŚĆ O ZACHOWANIE ISTNIEJĄCYCH WALORÓW ZABYTKOWYCH

Cel szczegółowy I.1 Bezpośrednie wsparcie dla rewaloryzacji obiektów zabytkowych

Działania:

1. Kontynuacja przeznaczania środków finansowych z budżetu Gminy na obiekty zabytkowe, ze szczególnym uwzględnieniem cmentarza wojennego „Balonna” oraz kwater wojennych na cmentarzu komunalnym.
2. Kontynuacja procesu rewitalizacji, przyczyniającej się do poprawy jakości życia w centrum – utrzymanie w dobrym stanie technicznym terenów zrewitalizowanych, w tym obiektów i obszarów zabytkowych.
3. Współpraca z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków przy identyfikacji celów.

Cel szczegółowy I.2 Odpowiednia ekspozycja i promocja najcenniejszych obiektów

Działania:

1. Utrzymanie jednolitego systemu identyfikacji wizualnej w postaci oznaczeń, tablic, drogowskazów itp. wraz z ewentualnymi pracami remontowymi oznakowania.
2. Kontynuacja publikacji folderów, ulotek oraz innych materiałów przybliżających zasoby historyczne Dębłina mieszkańcom i turystom.
3. Atrakcyjne przedstawianie obiektów za pomocą iluminacji, tworzenia punktów widokowych, prezentacji multimedialnych i muzycznych.

Cel szczegółowy I.3 Dbłość o ład przestrzenny i krajobraz kulturowy w Mieście

Działania:

1. Ścisłe powiązanie działań przy obiektach zabytkowych z dokumentami planistycznymi Miasta, w tym z Lokalnym Programem Rewitalizacji.
2. Odpowiednia konserwacja zabytkowej zieleni, stanowiącej krajobraz kulturowy w tym pomników przyrody.
3. Bieżąca opieka nad cmentarzami i miejscami pamięci ze szczególnym uwzględnieniem cmentarzy i kwater wojennych.
4. Bieżące utrzymanie i konserwacja najcenniejszych obszarów, zarówno w centrum jak i poza nim, obejmujące tereny zespołów wpisanych do rejestru zabytków.
5. Regularna aktualizacja Gminnej Ewidencji Zabytków, inwentaryzacja obiektów małej architektury, cmentarzy itp.

Cel szczegółowy I.4 Określanie warunków współpracy z właścicielami obiektów zabytkowych

Działania:

1. Przekazywanie właścicielom i dysponentom obiektów zabytkowych informacji o możliwościach pozyskiwania dodatkowego wsparcia finansowego (zwłaszcza z funduszy europejskich).
2. Konsultacje przygotowawcze nad opracowaniem uchwały regulującej przyznawanie środków z budżetu Gminy dla właścicieli i dysponentów obiektów zabytkowych.
3. Okresowe przeglądy zabezpieczeń obiektów zabytkowych zgodnie z Gminnym Programem Ochrony Zabytków na Wypadek Konfliktu Zbrojnego i Sytuacji Kryzysowych.

Cel szczegółowy I.5 Edukacja społeczeństwa w zakresie zachowania dziedzictwa kulturowego

Działania:

1. Wspieranie działalności organizacji pozarządowych związanych z historią i kulturą, placówek muzealnych, bibliotek oraz innych instytucji kultury i oświaty.

2. Przekazywanie dotacji z budżetu miasta na zadania związane z wydawaniem publikacji, organizacją wystaw o tematyce lokalnej, pielęgnowaniem tradycji narodowej.
3. Organizacja (współorganizacja) spotkań, konferencji, wystaw mających na celu upowszechnienie wiedzy na temat lokalnego dziedzictwa kulturowego.
4. Organizacja w 2018 roku obchodów 100- lecia odzyskania niepodległości, w ramach których odbędą się takie wydarzenia jak np. wystawy historyczne, piknik militarny.
5. Kontynuacja współpracy z Garnizonem Dęblin w zakresie zachowania dziedzictwa kulturowego, a także udostępniania obiektów dla mieszkańców i turystów.
6. Poprawa warunków funkcjonowania placówek kultury poprzez ich modernizację.
7. Stała współpraca z Muzeum Sił Powietrznych w Dęblinie w zakresie organizacji imprez kulturalnych, np. Europejskie Dni Dziedzictwa, Noc Kultury.
8. Współpraca z Orkiestrą Wojskową w Dęblinie w zakresie wspólnej organizacji Koncertów Noworocznych, a także udziału orkiestry w świętach patriotycznych.

PRIORYTET II – WYKORZYSTANIE DZIEDZICTWA KULTUROWEGO W PROMOCJI MIASTA I ROZWOJU JEGO FUNKCJI TURYSTYCZNEJ

Cel szczegółowy II.1 Rozwój produktów turystycznych opartych na walorach dziedzictwa kulturowego

Działania:

1. Rozwijanie istniejących produktów turystycznych opartych na szlakach turystycznych, kulturowych lub ścieżkach edukacyjnych, np. szlaki turystyczne i rowerowe uwzględniające najcenniejsze historycznie miejsca w Dęblinie.
2. Tworzenie nowych produktów, ze szczególnym uwzględnieniem innowacyjnych form turystyki bądź aktywności mogących przyciągnąć turystów - np. turystyka eksploracji, gry miejskie, gry wojenne.
3. Organizacja lub kontynuacja organizacji imprez związanych z lokalnym zasobem zabytkowym i kulturalnym. Do najważniejszych należy zaliczyć Europejskie Dni Dziedzictwa oraz Międzynarodowe Koncerty Organowe.
4. Postawienie na innowacyjność projektów w celu wyróżnienia się spośród miast konkurencyjnych.
5. Udostępnianie poszczególnych obiektów zabytkowych osobom niepełnosprawnym.

Cel szczegółowy II.2 Wykorzystanie mediów, Internetu i multimediiów w celu nowoczesnej promocji walorów zabytkowych

Działania:

1. Dbanie o aktualizację strony Miasta przy zachowaniu odpowiedniej czytelności przekazu.
2. Wykorzystanie nowoczesnych technologii dostępnych w profesjonalnych serwisach internetowych, a także w urządzeniach mobilnych.
3. Wprowadzenie warstwy informacyjnej na temat obiektów zabytkowych wchodzących w skład Gminnej Ewidencji Zabytków do istniejącego systemu informacji przestrzennej.
4. Uzupełnienie interaktywnej mapy Miasta o brakujące obiekty lokalnego dziedzictwa kulturowego.
5. Współpraca z mediami tradycyjnymi i internetowymi w dziedzinie promocji lokalnych zabytków.
6. Uczestnictwo w targach, konferencjach czy sympozjach promujących walory turystyczne, a także uczestnictwo w konkursach na najlepiej zadbane zabytek, najciekawszy produkt turystyczny itp.

Cel szczegółowy II.3 Wykorzystanie turystyczne terenów Twierdzy Dęblin

Działania:

1. Współpraca z administracją wojskową w zakresie udostępniania najciekawszych obiektów Twierdzy np. przy okazji Dni Otwartych Koszar lub Dni Dęblina.
2. Poprowadzenie szlaków turystycznych i ścieżek edukacyjnych poświęconych historii Twierdzy lub historii wojskowości.
3. Rozważenie organizacji punktów informacji turystycznej i odpowiednie przeszkolenie pracujących tam osób.
4. Wykorzystanie Twierdzy jako elementu promującego Miasto Dęblin na forum krajowym i międzynarodowym.

9. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Zadania opisane w Gminnym Programie Opieki nad Zabytkami dla Miasta Dęblin powinny być realizowane poprzez wspólne działania władz samorządowych, Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, Powiatowego Urzędu Pracy, właścicieli oraz zarządców obiektów oraz parafii, organizacji pozarządowych i stowarzyszeń, w ramach posiadanych przez te jednostki kompetencji, praw i obowiązków wynikających z obowiązujących przepisów prawnych.

Ze strony Miasta Dęblin zadania będą wykonywane bądź wspierane przez miejskie jednostki organizacyjne (szkoły, przedszkola, placówki kultury) oraz wydziały Urzędu Miasta w ramach zadań własnych, poprzez istniejące i planowane instrumenty:

- prawne (np. poprzez uchwalanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, wnioskowanie o wpis do rejestru zabytków obiektów o wartościach artystycznych i zabytkowych, prowadzenie gminnej ewidencji zabytków, wykonywanie decyzji administracyjnych, np. wojewódzkiego konserwatora zabytków),
- finansowe (np. udzielanie dotacji na prace remontowe, konserwatorskie i prace budowlane przy zabytkach, środki budżetowe na zadania własne z przeznaczeniem na remonty i modernizacje zabytków będących własnością Gminy, korzystanie z programów uwzględniających dofinansowanie z środków zagranicznych, nagrody, ulgi finansowe),
- społeczne (działania stymulujące np. w zakresie edukacji, promocji, informacji, działań sprzyjających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami oraz rozwojem turystyki),
- kontrolne (m.in. monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego oraz stanu zachowania dziedzictwa kulturowego – gminnej ewidencji zabytków),
- koordynacji (m.in. poprzez realizacje projektów i programów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w wojewódzkich, powiatowych i gminnych strategiach, planach rozwoju lokalnego itp., współpraca z gminami sąsiednimi, ośrodkami naukowymi i akademickimi, związkami wyznaniowymi).

10. ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Na mocy art. 87 ust. 1 i ust. 5 *ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* Gminny Program Opieki nad Zabytkami jest sporządzany na okres 4 lat, co 2 lata wójt (burmistrz, prezydent) sporządza sprawozdanie z jego realizacji, które przedstawia Radzie Gminy (Miasta). Wskazane jest, aby sprawozdania z realizacji Programu były przekazywane do wiadomości Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Sprawozdanie powinno określać poziom realizacji gminnego programu oraz efektywność wykonania planowanych zadań, w tym np. poziom (w % bądź liczbach):

- wydatków budżetu Miasta na ochronę i opiekę nad zabytkami,
- wartość finansową wykonanych/dofinansowanych prac remontowo-konserwatorskich przy zabytkach,
- liczbę obiektów poddanych tym pracom,
- poziom (w %) objęcia terenu Miasta miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego,
- liczbę wniosków o wpis do rejestru zabytków obszarów, obiektów i zespołów zabytkowych,
- liczbę utworzonych szlaków turystycznych,
- liczbę wydanych wydawnictw, liczba szkoleń, imprez związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego itd.
- liczbę osób zatrudnionych w turystyce i dziedzinach związanych z ochroną zabytków;

11. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Niniejszy rozdział wskazuje możliwości w zakresie pozyskiwania dodatkowych środków ze źródeł pozabudżetowych. Należy jednak stwierdzić, iż ważne jest, aby gminy również z własnej inicjatywy podjęły próbę wygospodarowania w swoich budżetach środków w rozdziale 92120 - Ochrona zabytków i opieka nad zabytkami.

Jest to o tyle istotne, iż duża część źródeł wewnętrznych wymaga zapewnienia wkładu własnego we współfinansowanych przez nie projektach. Regularne zabezpieczanie środków z budżetu gminy pozwoli na podjęcie powolnych, ale systematycznych kroków w kierunku ratowania kolejnych obiektów dziedzictwa kulturowego.

Podstawową zasadę finansowania zadań z zakresu opieki nad zabytkami określa *ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* z dnia 23 lipca 2003 roku. Zgodnie z zapisami zawartymi w rozdziale 7 ww. ustawy, obowiązek sprawowania opieki nad zabytkami, w tym finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku spoczywa na osobie fizycznej lub jednostce organizacyjnej posiadającej tytuł prawny do zabytku. Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej ww. tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest jej zadaniem własnym.

Źródła zewnętrznego finansowania można podzielić następująco:

Źródła krajowe:

- dotacje ministra kultury ,
- programy operacyjne Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego, promesy itp.
- dotacje wojewódzkiego konserwatora zabytków,
- dotacje powiatowe,
- dotacje gminne,
- dotacje Województwa,
- dotacje Ministerstwa Administracji i Cyfryzacji – Fundusz Kościelny.

Źródła zagraniczne:

- źródła unijne w ramach funduszy strukturalnych,
- źródła pozaunijne - Mechanizm Norweski i Mechanizm Finansowy EOG.

11.1 ŹRÓDŁA KRAJOWE

DOTACJE NA DOFINANSOWANIE PRAC KONSERWATORSKICH, RESTAURATORSKICH LUB ROBÓT BUDOWLANYCH UDZIELANE PRZEZ MINISTRA WŁAŚCIWEGO DS. KULTURY

Zgodnie z artykułem 73 ustawy o ochronie zabytków jednostka samorządu terytorialnego lub inna jednostka organizacyjna, będąca właścicielem bądź posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru albo posiadająca taki zabytek w trwałym zarządzie, może ubiegać się o udzielenie dotacji celowej z budżetu państwa na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy tym zabytku. Artykuł 74 stanowi, iż dotacji udziela minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego lub wojewódzki konserwator zabytków.

Dotacja może być udzielona w wysokości do 50 % nakładów koniecznych na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku. W wyjątkowych sytuacjach, gdy zabytek posiada wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową albo wymaga przeprowadzenia złożonych pod względem technologicznym prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych, dotacja może być udzielona w wysokości do 100 % nakładów koniecznych na wykonanie tych prac lub robót. Także w sytuacji, gdy stan zachowania zabytku wymaga niezwłocznego podjęcia prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku, dotacja może być również udzielona do wysokości 100 % nakładów koniecznych na wykonanie tych prac lub robót.

Zgodnie z ustawą (art. 76) dotacja może być udzielona przed i po podjęciu prac z zakresu ochrony zabytków, a szczegółowe rozwiązania przewidują zwrot:

- nakładów koniecznych na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru, ustalonych na podstawie kosztorysu zatwierdzonego przez wojewódzkiego konserwatora zabytków, które zostaną przeprowadzone w roku złożenia przez wnioskodawcę wniosku o udzielenie dotacji lub w roku następującym po roku złożenia tego wniosku;

- nakładów koniecznych na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru, które zostały przeprowadzone w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia przez wnioskodawcę wniosku o udzielenie dotacji.

Art. 77 precyzuje zakres prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych na jakie może być przyznana dotacja i jednocześnie stanowi syntetyczną listę działań podejmowanych w ramach ochrony zabytków i opieki nad nim. Nakładami, o których mowa w ustawie są:

- sporządzenie ekspertyz technicznych i konserwatorskich,
- przeprowadzenie badań archeologicznych, konserwatorskich lub architektonicznych,
- wykonanie dokumentacji konserwatorskiej,
- opracowanie programu prac konserwatorskich i restauratorskich,
- wykonanie projektu budowlanego zgodnie z przepisami Prawa budowlanego,
- sporządzenie projektu odtworzenia kompozycji wnętrz,
- zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku,
- stabilizację konstrukcyjną części składowych zabytku lub ich odtworzenie w zakresie niezbędnym dla zachowania tego zabytku,
- odnowienie lub uzupełnienie tynków i okładzin architektonicznych albo ich całkowite odtworzenie, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki,
- odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50 % oryginalnej substancji tej przynależności,
- odnowienie lub całkowite odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych odrzwi i drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych,
- modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub w zabytkach, które posiadają oryginalne, wykonane z drewna części składowe i przynależności,
- wykonanie izolacji przeciwwilgociowej,
- uzupełnianie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej oraz zabytków archeologicznych nieruchomości o własnych formach krajobrazowych,
- działania zmierzające do wyeksponowania istniejących, oryginalnych elementów zabytkowego układu parku lub ogrodu,
- zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych, niezbędnych do wykonania prac i robót przy zabytkach wpisanych do rejestru, o których mowa w pkt. 7-15,
- zakup i montaż instalacji przeciw włamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej.

Szczegółowe warunki i tryb udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku określa w drodze rozporządzenia właściwy minister.

PROGRAMY OPERACYJNE MINISTERSTWA KULTURY I DZIEDZICTWA NARODOWEGO

Ogłaszane decyzją Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego programy operacyjne stanowią podstawę ubiegania się o środki ministerialne na zadania z zakresu kultury realizowane przez jednostki samorządu terytorialnego, instytucje kultury, instytucje filmowe, szkoły i uczelnie artystyczne, organizacje pozarządowe oraz podmioty gospodarcze. Programy operacyjne określają: cele, zadania, typy projektów, alokację finansową, uprawnionych wnioskodawców, tryb naboru i wyboru wniosków, kryteria oceny, zobowiązania wnioskodawców, wskaźniki monitoringu. Przy ocenie wniosków branych jest pod uwagę wiele kryteriów, m.in.: wartość merytoryczna, zakorzenienie w tradycji, zasadność realizacji projektu, wiarygodność organizatora, efektywność wykorzystania środków. Programy są ogłaszane rokrocznie, z reguły w kilku priorytetach.

Względnie najłatwiej dostępnym, ogólnopolskim źródłem finansowania zabytków, jest Program Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego „Dziedzictwo kulturowe”, Priorytet 1 „Ochrona zabytków”. którego celem jest ochrona i zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, konserwacja i rewaloryzacja zabytków oraz udostępnianie zabytków na cele publiczne. Dofinansowanie dotyczy zabytków wpisanych do rejestru zabytków. Do priorytetu nie kwalifikują się projekty realizowane przy udziale środków europejskich (np. Regionalnych Programów Operacyjnych). O dofinansowanie mogą starać się osoby fizyczne, jednostki samorządu terytorialnego oraz inne jednostki organizacyjne (np. samorządowe jednostki kultury, kościoły lub związki wyznaniowe, podmioty prowadzące działalność gospodarczą, organizacje pozarządowe, itp.). Wnioskodawcami nie mogą być państwowe instytucje kultury nadzorowane przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego lub współprowadzone przez jednostki samorządu terytorialnego i Ministra, państwowe szkoły i uczelnie wyższe, a także podmioty określone w art. 72 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Skupia się on następujących celach:

- ochrona i zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego;
- konserwacja i rewaloryzacja zabytków;
- udostępnianie zabytków na cele publiczne.

Wnioskodawcy mogą otrzymać dotację na:

- prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków planowane do przeprowadzenia w roku udzielenia dotacji niewymagające wyłonienia wykonawcy na podstawie przepisów o zamówieniach publicznych;
- prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków planowane do przeprowadzenia w roku udzielenia dotacji wymagające wyłonienia wykonawcy na podstawie przepisów o zamówieniach publicznych;
- prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków przeprowadzone w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku (tzw. refundacja).

Można jeszcze wspomnieć o priorytecie 3 „Kultura ludowa”, którego celem jest wzmocnienie poczucia tożsamości regionalnej, zachowanie i przekaz wartościowych elementów kultury ludowej oraz promowanie działań artystycznych będących twórczym upowszechnianiem elementów sztuki regionalnej.

Dotacje przeznaczone są np. na działania o charakterze edukacyjnym służące przekazywaniu umiejętności i tradycji, szczególnie w formie tzw. „warsztatów tradycyjnych rzemiosł”, „szkół tradycji” i „szkół ginących zawodów” a także działania na rzecz ochrony unikalnych elementów kultury tradycyjnej, szczególnie w zakresie architektury regionalnej oraz dziedzictwa niematerialnego. O dotacje mogą ubiegać się samorządowe instytucje kultury, organizacje pozarządowe, kościoły i związki wyznaniowe i prowadzący działalność gospodarczą w sferze kultury.

DOTACJE NA DOFINANSOWANIE PRAC KONSERWATORSKICH, RESTAURATORSKICH LUB ROBÓT BUDOWLANYCH UDZIELANE PRZEZ WOJEWÓDZKIEGO KONSERWATORA ZABYTKÓW

1. Cel rozdziału środków:

Poprawa stanu zachowania zabytków poprzez:

- a) ochronę i zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego;
- b) konserwację i rewaloryzację zabytków;
- c) udostępnianie zabytków na cele publiczne.

2. Rodzaje kwalifikujących się zadań: prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (projekty realizowane bez udziału środków europejskich):

- a) planowane do przeprowadzenia w roku udzielenia dotacji, niewymagające wyłonienia wykonawcy na podstawie przepisów o zamówieniach publicznych;
- b) planowane do przeprowadzenia w roku udzielenia dotacji, wymagające wyłonienia wykonawcy na podstawie przepisów o zamówieniach publicznych;
- c) przeprowadzone w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku (tzw. refundacja).

3. Uprawnieni wnioskodawcy:

- a) osoby fizyczne, jednostki samorządu terytorialnego lub inne jednostki organizacyjne posiadające tytuł prawny do zabytku wynikający z prawa własności, użytkowania wieczystego, trwałego zarządu, ograniczonego prawa rzeczowego albo stosunku zobowiązaniowego;
- b) z wnioskiem o udzielenie dofinansowania, o którym mowa w pkt 2 lit. c, może wystąpić wnioskodawca, którego działalność nie jest finansowana ze środków publicznych, po wykonaniu wszystkich prac lub robót określonych w pozwoleniu wydanym przez wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Wnioskodawcami nie mogą być: państwowe instytucje kultury nadzorowane przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego lub współprowadzone przez jednostki samorządu terytorialnego i Ministra Edukacji Narodowej, państwowe szkoły i uczelnie wyższe, a także podmioty określone w art. 72 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

4. Koszty kwalifikujące się do dofinansowania:

- a) dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych może obejmować nakłady konieczne na prace lub roboty określone w art. 77 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U.z 2014 r. poz. 1446 ze zm.);
- b) dofinansowanie może być udzielone w wysokości do 50% nakładów koniecznych;
- c) dofinansowanie w wysokości do 100 % może być udzielone jedynie w przypadkach gdy:
 - zabytek posiada wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową, albo wymaga przeprowadzenia złożonych pod względem technologicznym prac lub robót,
 - stan zachowania zabytku wymaga niezwłocznego podjęcia prac lub robót.

Wnioskodawca ubiegający się o kwotę wyższą niż 50% nakładów koniecznych jest zobowiązany do uzasadnienia swojego wniosku. Uzasadnienie winno być poparte dokumentem potwierdzającym spełnienie przez wnioskodawcę przesłanek o których mowa w art. 78 ust. 2 i 3 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (np. ksero karty białej, szczegółowy opis stanu zachowania obiektu sporządzony przez autora programu prac konserwatorskich, ekspertyza techniczna itp.).

DOTACJE WOJEWÓDZKIE

Proces dofinansowania prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru, odbywa się zgodnie z art. 81 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz na podstawie odpowiedniej uchwały Sejmiku Województwa w sprawie trybu i zasad przyznawania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, położonym na obszarze województwa.

DOTACJE POWIATOWE

W myśl art. 81. ust. 1. I 2. ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru może być udzielona przez organ stanowiący powiatu, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale. Dotacja, w zakresie określonym w art. 77, może być udzielona w wysokości do 100 % nakładów koniecznych na wykonanie przez wnioskodawcę prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru.

Art. 82. 1. precyzuje, iż łączna kwota dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru udzielonych przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, wojewódzkiego konserwatora zabytków bądź organ stanowiący gminy lub powiatu nie może przekraczać wysokości 100% nakładów koniecznych na wykonanie tych prac lub robót.

DOTACJE GMINNE

Zgodnie z art. 81 ww. ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz zgodnie z ustawą z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (tekst jednolity Dz. U. z 2017 r. poz. 1875) finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach jest również obowiązkiem jednostki samorządu terytorialnego szczebla gminnego. Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest ponadto jej zadaniem własnym.

Zasady i tryb postępowania o udzielenie dotacji z budżetu Gminy na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków określa odpowiednia uchwała, podjęta przez Radę Miasta lub Gminy.

DOTACJE MINISTERSTWA ADMINISTRACJI I CYFRYZACJI – FUNDUSZ KOŚCIELNY

Środki Funduszu Kościelnego, stosownie do art. 9 ust. 1 ustawy z dnia 20 marca 1950 r. i § 1 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 23 sierpnia 1990 r. w sprawie rozszerzenia celów Funduszu Kościelnego (Dz. U. Nr 61, poz. 354), można przeznaczyć na remonty i konserwację obiektów sakralnych o wartości zabytkowej.

Dotowane będzie tylko wykonanie podstawowych prac zabezpieczających sam obiekt – w szczególności remonty dachów, stropów, ścian i elewacji, osuszanie i odgrzybianie, izolację, remonty i wymianę zużytej stolarki okiennej i drzwiowej, instalacji elektrycznej, odgromowej, przeciwwłamaniowej i przeciwpożarowej itp.

11.2 ŹRÓDŁA ZAGRANICZNE W RAMACH FUNDUSZY STRUKTURALNYCH

REGIONALNY PROGRAM OPERACYJNY WOJEWÓDZTWA LUBELSKIEGO NA LATA 2014 – 2020

W ramach RPO mogą być realizowane projekty z zakresu dziedzictwa kulturowego poprzez Działanie 7.1 Dziedzictwo kulturowe i naturalne – projekty regionalne. W ramach konkursu wsparcie mogą uzyskać następujące typy projektów:

1. Prace konserwatorskie, prace restauratorskie, modernizacja i roboty budowlane (z wyłączeniem rozbiórki) dotyczące zabytków i zespołów tych zabytków wraz z otoczeniem i/lub przystosowanie ich na cele kulturalne.
2. Roboty budowlane i modernizacja infrastruktury kultury (w szczególności ośrodki kultury, biblioteki publiczne itp.) przyczyniającej się do aktywnego udziału społeczeństwa w kulturze.
3. Projekty z zakresu ochrony dziedzictwa niematerialnego.
4. Monitoring i zabezpieczenie obiektów infrastruktury kultury i dziedzictwa kulturowego na wypadek zagrożeń.

Jednocześnie w ramach 1 i 2 typu projektów dopuszcza się:

- zakup i modernizację wyposażenia do prowadzenia działalności kulturalnej w obiektach będących celem projektu,
- roboty budowlane i modernizację infrastruktury technicznej i sanitarnej (w tym z zakresu przystosowania obiektów do potrzeb osób niepełnosprawnych),
- zagospodarowanie terenu wokół obiektów (m.in. budowa miejsc parkingowych),
- działania związane z imprezami kulturalnymi, takimi jak wystawy i festiwale oraz kampanie promocyjne, bezpośrednio związane ze wspartą infrastrukturą kulturalną (do 5% kosztów kwalifikowalnych projektu)

Dodatkowo, w ramach możliwych do realizacji typu projektów, dopuszcza się ochronę zabytków ruchomych wyłącznie jako element projektu.

Beneficjenci:

- Jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia
- Jednostki organizacyjne jednostek samorządu terytorialnego posiadające osobowość prawną
- Parki narodowe i krajobrazowe
- PGL Lasy Państwowe i jego jednostki organizacyjne
- Organizacje pozarządowe
- Spółki prawa handlowego, w których większość udziałów lub akcji posiadają jednostki samorządu terytorialnego lub ich związki
- Podmioty działające w oparciu o partnerstwo publiczno-prywatne
- Kościoły i związki wyznaniowe oraz osoby prawne kościołów i związków wyznaniowych
- Jednostki sektora finansów publicznych posiadające osobowość prawną działające w sferze ochrony środowiska, kultury, turystyki

W przypadku jednostek współprowadzonych z ministrem właściwym ds. kultury i ochrony dziedzictwa narodowego dofinansowanie projektów będzie możliwe w ramach Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko. Projekty takich jednostek nie będą mogły uzyskać dofinansowania w ramach RPO WL.

Należy też wspomnieć o tym, że w ramach RPO przeznaczane będą środki na działania rewitalizacyjne, które również mogą obejmować inwestycje związane z ochroną dziedzictwa kulturowego.

Więcej szczegółów można znaleźć na stronie internetowej: <http://www.rpo.lubelskie.pl/>

PROGRAM OPERACYJNY INFRASTRUKTURA I ŚRODOWISKO

W zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego największe znaczenie ma oś priorytetowa VIII – Ochrona dziedzictwa kulturowego i rozwój zasobów kultury, w ramach której wskazano Priorytet inwestycyjny 6 C – Zachowanie, ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego.

Priorytet zakłada lepszą dostępność infrastruktury kultury i dziedzictwa kulturowego oraz wzrost kompetencji kulturowych społeczeństwa jako ważnych elementów konkurencyjności gospodarki. Rezultatem interwencji będzie poprawa uczestnictwa społeczeństwa w kulturze skutkująca wzrostem poziomu kompetencji kulturowych oraz postaw kreatywnych, jako ważnych elementów poprawy konkurencyjności gospodarki.

W ramach priorytetu inwestycyjnego wsparciem objęte będą kompleksowe zadania związane z ochroną i udostępnieniem, w tym turystycznym, zabytków o znaczeniu ogólnopolskim i światowym, w tym znajdujących się na liście Światowego Dziedzictwa UNESCO i liście obiektów uznanych przez Prezydenta RP za Pomniki Historii. Przewiduje się również realizację projektów dotyczących rozwoju zasobów kultury jako miejsc prezentacji dziedzictwa kulturowego, w tym poprzez poprawę standardów funkcjonowania instytucji kultury, pełniących rolę kulturotwórczą i rolę ośrodków życia kulturalnego w wielu miastach Polski. Wspierane będą również nowoczesne rozwiązania w zakresie dostępu do kultury.

Wsparciem objęte zostaną projekty dotyczące infrastruktury małej skali, dla których maksymalna wartość wynosi 5 mln euro kosztów całkowitych; w przypadku projektów dotyczących dziedzictwa kulturowego znajdujących się na liście UNESCO próg ten wynosi 10 mln euro.

Beneficjentami w ramach priorytetu inwestycyjnego będą instytucje kultury, archiwa państwowe, jednostki samorządu terytorialnego, szkoły i uczelnie artystyczne prowadzone i nadzorowane przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, kościoły i związki wyznaniowe, organizacje pozarządowe, podmioty zarządzające obiektami indywidualnie

wpisanymi na Listę Dziedzictwa UNESCO. Wsparcie będą mogły uzyskać również partnerstwa projektowe zawiązane przez uprawnionych beneficjentów

Grupami docelowymi wsparcia będą użytkownicy wspieranej infrastruktury, tj. mieszkańcy całej Polski oraz turyści (również zagraniczni). Infrastruktura ta zlokalizowana jest głównie na terenie miast wojewódzkich (i obszarów powiązanych z nimi funkcjonalnie) oraz w mniejszym stopniu w miastach regionalnych i subregionalnych.

11.3 ŹRÓDŁA ZAGRANICZNE POZAUNIJNE

MECHANIZM NORWESKI I MECHANIZM FINANSOWY EOG

Środki nowej perspektywy Mechanizmu zostały uruchomione w drugiej połowie 2011 roku. Dofinansowanie może sięgać nawet 90% kosztów kwalifikowanych w zależności od rodzaju beneficjenta. Wzorem poprzedniej perspektywy będzie można ubiegać się o środki w ramach priorytetu poświęconego ochronie kulturowego dziedzictwa europejskiego, a w szczególności na projekty dotyczące:

- rewitalizacji, konserwacji, renowacji, modernizacji i adaptacji na cele kulturalne historycznych obiektów i zespołów zabytkowych wraz z ich otoczeniem, szczególnie realizowane w ramach przyjętych strategii rozwoju produktów turystyki kulturowej,
- rewitalizacji historycznych obszarów miejskich,
- rewitalizacji, konserwacji, renowacji, modernizacji i adaptacji na cele kulturalne zespołów fortyfikacyjnych oraz budowli obronnych,
- rewitalizacji obiektów przemysłowych o wysokiej wartości historycznej na cele kulturalne, w szczególności na muzea nowoczesności,
- renowacji, ochrony i zachowania miejsc pamięci i martyrologii,

- budowy i rozbudowy publicznych i niekomercyjnych instytucji kultury o europejskim znaczeniu,
- budowy, rozbudowy, odbudowy i adaptacji infrastruktury kulturowej w miejscach o symbolicznym znaczeniu dla polskiej kultury,
- kompleksowych programów konserwacji i digitalizacji zabytków ruchomych oraz zabytkowych księgozbiorów, zbiorów piśmienniczych i archiwaliów istotnych dla europejskiego dziedzictwa kulturowego,
- tworzenia systemów zabezpieczeń przed nielegalnym wywozem dzieł sztuki oraz zabezpieczenie zabytków ruchomych i nieruchomych przed kradzieżą i zniszczeniem.

Uwaga! Wskazane powyżej możliwości wsparcia finansowego mają charakter informacyjny. W celu znalezienia dokładnych szczegółów oraz odpowiedniej formy dofinansowania na określone zadania należy dotrzeć do dokumentów programowych oraz kryteriów przyznawania dotacji, ponieważ co roku mogą one ulegać zmianom.

12. MISJA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA MIASTA DĘBLIN

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Miasta Dęblin jest dokumentem długofalowym, zapisy w nim zawarte powinny być brane pod uwagę we wszelkich działaniach związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego na terenie Miasta. Konsekwentna realizacja założeń Programu przyczyni się do poprawy jakości środowiska kulturowego Miasta, wzrostu nakładów finansowych na inwestycje związane z obiektami zabytkowymi (zarówno w przypadku osób prywatnych, administracji publicznej, jak i organizacji pozarządowych), szerszej promocji gminy i przyciągnięcia turystów, a także do wzrostu świadomości regionalnej mieszkańców i poprawy ich sytuacji materialnej.

W sporządzanych co cztery lata aktualizacjach Programu powinny znajdować się odniesienia do bieżących zapisów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego, zawartych w innych dokumentach strategicznych gminy, zwrócić też należy uwagę na wyszczególnienie obowiązujących w danym momencie aktów prawnych.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami kładzie szczególny nacisk na wykorzystanie istniejących źródeł finansowania inwestycji związanych z opieką nad zabytkami, intensywne działania w obszarach najbardziej atrakcyjnych historycznie, promocję dziedzictwa kulturowego oraz wypracowanie odpowiednich schematów współpracy administracji samorządowej z właścicielami obiektów zabytkowych.

Biorąc pod uwagę korzystne położenie Miasta Dęblin, bogactwo obiektów posiadających wartości zabytkowe oraz skuteczne działania samorządu w zakresie pozyskiwania środków zewnętrznych, Gminny Program Opieki nad Zabytkami stanowić będzie pomocne narzędzie w ukierunkowaniu polityki Miasta w zakresie rozwoju turystyki, promocji i ochrony dziedzictwa kulturowego, prowadzonej w sposób uporządkowany i długoterminowy. Wszystkie te elementy przyczynią się do postrzegania Dęblina jako miasta przyjaznego turystom i inwestorom, dumnego ze swoich walorów zabytkowych oraz dbającego o własne dziedzictwo kulturowe i historyczne.

13. WYKAZ OBIEKTÓW ZNAJDUJĄCYCH SIĘ W GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTEKÓW

L.P.	NAZWA OBIEKTU
1.	Cmentarz komunalny, do lat 70 XX wieku cmentarz wojskowy
2.	Cmentarz wojenny („na Balonnej”, na terenie wpisanym do rejestru zabytków)
3.	Kościół parafialny p.w. Chrystusa Miłosiernego, ul. Wiślana
4.	Dom oficerski na przedpolu fortu IV Twierdzy Dęblin, ob. budynek mieszkalny (ul. Podchorążych 3)
5.	Dom oficerski na przedpolu fortu IV Twierdzy Dęblin, ob. budynek mieszkalny (ul. Podchorążych 4)
6.	Dom oficerski na przedpolu fortu I-II Twierdzy Dęblin, ob. budynek mieszkalny (ul. 15 Pułku Piechoty „Wilków” 3A)
TWIERDZA DĘBLIN	
CYTADELA	
1.	Batardeau nr 107
2.	Batardeau półbastion południowy
3.	Brama Lubelska
4.	Brama w kurtynie II-III
5.	Brama w kurtynie III-IV
6.	Budynek kwatermistrzowski
7.	Ciągłe koszary obronne I
8.	Ciągłe koszary obronne II
9.	Ciągłe koszary obronne III
10.	Dom cerkiewny
11.	Dom komendanta
12.	Działobitnia pld.-zach.
13.	Działobitnia pln.-zach.
14.	Kaplica
15.	Kapliczka
16.	Kaponiera główna frontu wodnego
17.	Kazamaty poterny I
18.	Kazamaty poterny II
19.	Kazamaty rawelinu 2 - nr 22
20.	Kazamaty rawelinu 2 - nr 23
21.	Kazamaty rawelinu 2 - nr 24
22.	Kurtyna II-III
23.	Kurtyna III-IV
24.	Kurtyna IV-V
25.	Magazyn
26.	Magazyn obronny
27.	Budynek gospodarczy zw. pocztą gołębiową
28.	Mur Carnota I
29.	Mur Carnota II
30.	Mur przeciwsłupowy pld.-zach.

31.	Mur przeciwniejskarpowy póln.-zach.
32.	Obronny magazyn frontu wodnego
33.	Oficerski dom mieszkalny
34.	Oficyna domu komendanta
35.	Plebania
36.	Pozostałości rawelinu 3
37.	Pozostałości redity w bastionie IV
38.	Półbastion północny
39.	Prochownia I
40.	Prochownia II
41.	Prochownia III
42.	Pozostałości lunet zlokalizowanych na działce 4061/14 przy ul. Saperów 3 i 5 oraz 15 Pułku Piechoty „Wilków”
43.	Redita i droga kryta bastionu II
FORT II MIERZWIĄCZKA	
1.	Fort II Mierzwiaćzka
2.	Brama
3.	Mur przeciwniejskarpowy gładki
4.	Mur przeciwniejskarpowy skazamatowany I
5.	Mur przeciwniejskarpowy skazamatowany II
6.	Pozostałości drogi krytej
7.	Pozostałości fosy
8.	Pozostałości kaponiery barkowej wsch.
9.	Pozostałości kaponiery barkowej zach.
10.	Pozostałości kaponiery głównej
11.	Pozostałości kaponiery szyjowej
12.	Przedstok (glacis)
13.	Przedwał z przedpiersiem
14.	Wał artyleryjski
FORT III DĘBLIN	
1.	Fort III Dęblin
2.	Fragment fosy
3.	Fragment wału artyleryjskiego
4.	Główna kazamata osiowa
5.	Kaponiera szyjowa
6.	Pozostałości łuków opróżnionych
7.	Pozostałość kaponiery barkowej pld.-zach
REDUTA I GEN. KĄCKIEGO	
1.	Reduta I gen. Kąckiego
2.	Galeria strzelecka
3.	Łuki opróżnione
4.	Mur przeciwniejskarpowy
5.	Prochownia
6.	Przedstok (glacis)
7.	Sucha fosa
8.	Wał artyleryjski
REDUTA II GEN. ZAJĄCZKA	
1.	Reduta II gen. Zająćzka

2.	Pozostałości fosy	
3.	Przedstok (glacis)	
4.	Wał artyleryjski i osłonowy	
ZESPÓŁ DWORCOWY		
1.	Dworcowa 1	
2.	Dworcowa 3	
3.	Dworcowa 5	
4.	Dworcowa 7	
5.	Dworcowa 11	
6.	Dworcowa 13	
7.	Dworcowa 15	
8.	Dworcowa 17	
9.	Dworcowa 23	
10.	Kolejowa 16	
11.	Dworzec kolejowy	
12.	Wieża ciśnień	
13.	Żuraw wodny	
ZESPÓŁ PAŁACOWO-PARKOWY		
1.	Budynek komendy Szkoły	
2.	dawny Dom ogrodnika	
3.	Kordegarda	
4.	Oficyna I	
5.	Oficyna II	
6.	Pałac z oranżerią	
7.	Wyspa, staw i park z ukształtowaniem terenu i ciągiem komunikacyjnym	
8.	Willa komendanta Szkoły	
9.	Willa oficerska I	
10.	Willa oficerska II	
11.	Willa oficerska III	
12.	Willa oficerska IV	
13.	Willa oficerska V	
14.	Willa oficerska VI	
STANOWISKA ARCHEOLOGICZNE		
1.	Nr 11	AZP 70-74
2.	Nr 13	AZP 70-74
3.	Nr 22	AZP 71-75
4.	Nr 29	AZP 71-75
5.	Nr 43	AZP 71-75